

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності

На правах рукопису

ЧОПКО ВІРА ЮРІЇВНА

**ЕКСПОЗИЦІЙНО-ВИСТАВКОВА РОБОТА МУЗЕЇВ ЯК СКЛADOVA
АКТУАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ
ЗАТУРЦІВСЬКОГО МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ
В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО)**

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
за освітньо-професійною програмою
«Музеєзнавство, пам'яткознавство, культурний туризм»
спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»

Науковий керівник:
Чибирак Світлана Вікторівна
кандидат історичних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-
аналітичної діяльності

від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри проф. Гаврилюк С. В. _____

Луцьк – 2025

АНОТАЦІЯ

Чопко В. Ю. Експозиційно-виставкова робота музеїв як складова актуалізації культурної спадщини (за матеріалами Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського). Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Спеціальність 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство». Освітньо-професійна програма «Музеєзнавство, пам'яткознавство, культурний туризм». Луцьк, 2025.

У магістерському дослідженні здійснено системний аналіз теоретичних і практичних основ формування експозицій та її вплив на актуалізацію культурної спадщини. Розкрито традиційні та інноваційні принципи і методи побудови експозицій. Відзначено роль музейного предмета як ключового елемента комунікаційної системи музею. Проаналізовано його властивості та специфіку, важливість його інтерпретації та вплив на відвідувача. У роботі розглянуто сучасні реекспозиційні практики, їхні мотиви та вплив на оновлення змістової і візуальної структури експозицій. Показано вплив реекспозиції на відвідуваність, посилення взаємодії з громадами та оновленню іміджу музеїв.

Проаналізовано особливості створення тимчасових виставок, їх орієнтацію на різні категорії відвідувачів, значення у розширенні комунікаційних і освітніх функцій музею. Визначено вплив виставкової роботи, наприкладі Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського, на підвищення актуальності та динамічності музейної діяльності. Розкрито тенденції впровадження цифрових та інтерактивних технологій, які трансформують способи подання історичного матеріалу та забезпечують ширші можливості для залучення відвідувачів. Розкрито вплив популяризації культурної спадщини на активізацію культурного життя місцевих громад як осередків локальної ідентичності, центрів неформальної освіти та платформ для розвитку соціокультурної взаємодії.

Ключові слова: музей, експозиція, виставка, музейний предмет, реекспозиція, актуалізація культурної спадщини.

ABSTRACT

Chopko V. Yu. Exhibition work of museums as a component of cultural heritage actualization (based on materials from the Vyacheslav Lypynsky Memorial Museum in Zaturtsi). Qualification work as a manuscript. Lesya Ukrainka Volyn National University. Specialty 027 «Museology, Monument Studies». Educational and professional program «Museology, Monument Studies, Cultural Tourism». Lutsk, 2025.

The master's research provides a systematic analysis of the theoretical and practical foundations of exhibition design and its impact on the actualization of cultural heritage. Traditional and innovative principles and methods of exhibition design are revealed. The role of museum objects as a key element of the museum's communication system is noted. Their properties and specifics, the importance of their interpretation, and their impact on visitors are analyzed. The work examines contemporary reexhibition practices, their motives, and their impact on the renewal of the content and visual structure of exhibitions. The impact of the revue exhibition on attendance, increased interaction with communities, the image of museums is shown.

The features of creating temporary exhibitions, their orientation towards different categories of visitors, and their significance in expanding the communication and educational functions of the museum are analyzed. The influence of exhibition work, using the example of the Vyacheslav Lypynsky Memorial Museum in Zaturtsi, on increasing the relevance and dynamism of museum activities is determined. Trends in the implementation of digital and interactive technologies that transform the ways of presenting historical material and provide broader opportunities for attracting visitors are revealed. The influence of the popularization of cultural heritage on the revitalization of the cultural life of local communities as centers of local identity, centers of informal education, and platforms for the development of sociocultural interaction is revealed.

Keywords: museum, exposition, exhibition, museum object, reexhibition, actualization of cultural heritage.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1. Базові поняття.....	9
1.2. Стан наукової розробки проблеми.....	13
1.3. Джерельна база дослідження.....	19
РОЗДІЛ 2. ПОСТІЙНА ЕКСПОЗИЦІЯ: СТРУКТУРА ТА НАРАТИВ.....	23
2.1. Принципи та методи побудови експозиції.....	23
2.2. Музейний предмет як основа комунікації та реалізації музейних практик.....	36
2.3. Реекспозиційні практики.....	47
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	61
3.1. Тимчасові виставки: тематика і цільова аудиторія.....	61
3.2. Використання інтерактивних технологій у роботі музею.....	72
3.3. Популяризація спадщини музеєм для активізації культурного життя громади.....	77
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. З моменту проголошення незалежності України у 1991 році гостро постало питання національної самоідентифікації нації. Активно розпочалися дослідження та детальне вивчення багатьох сторінок історії України, що зазнали перекручень та змін у радянський період. Гостро постала потреба переосмислити ті наративи, які пропонувалися у меморіальних музеях, позбутися нав'язаних радянських міфів, а також популяризувати імена видатних українців, котрі в радянську добу визначалися як вороги народу, чиї здобутки нівелювались, знищувались.

Сучасна російсько-українська війна актуалізувала питання збереження музеїв, їх фондів колекцій та пошуку нових можливостей експонування музейних предметів. Збереження культурної спадщини стало одним із найважливіших питань для закладів культури у військовий час. Для меморіальних музеїв викликом стало й переосмислення форм комунікації з відвідувачами, адже традиційні методи роботи часто виявилися неможливими або недостатніми в умовах загрози.

Окремої ваги набуває вивчення практичного досвіду конкретних музеїв, зокрема регіональних, адже вони відіграють важливу роль у збереженні локальної спадщини, взаємодії з громадою та розвитку культурного туризму. Аналіз експозиційної діяльності таких установ дає змогу оцінити ефективність їх роботи, виявити проблеми й окреслити перспективи розвитку. Тому важливим є вивчення експозиційно-виставкової роботи Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. У цьому відношенні актуальним є й питання визначення успішних практик взаємодії громади та даної музейної установи, а також розвиток культурного туризму в регіоні.

Останнім часом у суспільстві зростає рівень зацікавленості подіями Української революції 1917–1921 рр. та діячами того періоду, тому актуалізується й потреба у якісному науковому та експозиційно-виставковому продукті. Зокрема, постать відомого українського історика, політика та

громадського діяча В'ячеслава Липинського є важливою для розуміння української державницької традиції, тому розробка експозицій, присвячених цій особистості, його родині та оточенню, відповідає запитам сучасного суспільства.

Мета кваліфікаційної роботи – проаналізувати експозиційно-виставкову діяльність музеїв як важливу складову для актуалізації культурної спадщини, а також визначити, яким чином виставкова практика сприяє збереженню, осмисленню та популяризації культурних цінностей, на прикладі роботи Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- охарактеризувати базові поняття експозиційно-виставкової діяльності музейних установ;
- проаналізувати історіографію та джерельну базу дослідження;
- висвітлити основні форми і методи експозиційно-виставкової роботи музеїв;
- окреслити роль музейного предмету у комунікації та музейних практиках;
- визначити підходи до реекспозиційної діяльності музейних установ на сучасному етапі;
- розглянути основні етапи побудови експозиції у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського в контексті актуалізації культурної спадщини;
- розкрити вплив виставкової роботи на формування позитивного іміджу Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського та залучення відвідувачів;
- дослідити тематику виставкових проєктів та їх цільову аудиторію, на прикладі Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського;
- висвітлити місце інтерактивних технологій у музейних виставкових практиках;
- оцінити вплив виставкових проєктів на активізацію культурного життя громади.

Об'єктом дослідження є експозиційно-виставкова діяльність музеїв.

Предметом дослідження є форми, методи та практики експозиційно-виставкової роботи музеїв, у тому числі й Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського, як засобу актуалізації культурної спадщини України.

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, використано методи аналізу та синтезу для характеристики етапів побудови експозиції; комплексний – для висвітлення різносторонніх підходів до експозиційно-виставкової роботи музеїв, функціональний – під час аналізу музейної діяльності в контексті актуалізації культурної спадщини громади. При опрацюванні джерел використано метод класифікації (систематизації) матеріалу з метою ретельного опрацювання і осмислення джерел, що вперше вводяться до наукового обігу (музейні звіти та інші документи).

Наукова новизна одержаних результатів. Уточнено роль експозиційно-виставкової діяльності як інструмента актуалізації культурної спадщини в сучасних умовах, зокрема у воєнний час. Систематизовано наявні підходи до організації виставок та їхній вплив на музейну комунікацію. Розкрито значення співпраці музею з громадою як чинника ефективної актуалізації культурних цінностей. На основі дослідження Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського представлено практичний аспект реалізації виставкової діяльності. Вперше до наукового обігу введені нові джерела, зокрема наукові звіти, тематико-експозиційні плани Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення і висновки кваліфікаційної роботи можуть бути використані в наукових дослідженнях, пов'язаних з експозиційно-виставковою діяльністю музеїв України загалом, та Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського зокрема, а також при вивченні різноманітних освітніх і вибіркових компонентів здобувачів спеціальності «Музеєзнавство, пам'яткознавство».

Матеріали, пов'язані з формами актуалізації культурної спадщини можуть стати в нагоді працівникам музейних установ, туристичних агенцій та органів територіальної громади.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи доповідалися на:

– II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні питання музеєзнавства, пам'яткознавства», тема: «Експозиційно-виставкова діяльність у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського» (14 лютого 2025 р., м. Мукачево);

– XV музейному круглому столі «Музей у сучасному світі: трансформація і сучасні виклики», тема виступу: «Виставкова робота у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського 2022–2024 рр.» (17 травня 2025 р., м. Луцьк).

Публікації.

Чопко В. Ю. Виставкова робота у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського (2022–2024). *Волинський музейний вісник*: Наук. зб. Вип. 15. / Упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк : Вежа-ДРУК, 2025. С. 35–37 [96].

Чопко В. Ю. Експозиційно-виставкова діяльність у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського. *The 6th International scientific and practical conference «Global trends in science and education»* (July 1–3, 2025) SPC «Sci-conf.com.ua», Kyiv, Ukraine. Київ, 2025. С. 431–434 [100].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Базові поняття

Нині в у музейній мережі виокремлюють музейні установи різного типу: історичні, краєзнавчі, художні, меморіальні, музеї під відкритим небом тощо. Специфічними за формою подачі інформації та роботі з музейними пам'ятками є меморіальні музеї. Вони є спеціалізованим різновидом музею історичного профілю, діяльність якого спрямована на збереження, вивчення та публічну репрезентацію пам'яті про видатних діячів науки, культури, політики, літератури чи інших сфер суспільного життя [71]. Меморіальні музеї, як правило, створюються в автентичних або реконструйованих об'єктах культурної спадщини – будівлях, садибах, місцях роботи чи проживання, безпосередньо пов'язаних із життям, творчістю та громадською діяльністю конкретної особи [78, с. 36].

Такі інституції поєднують у собі функції музеєфікації історичного середовища, збереження матеріальних і нематеріальних свідчень про життєвий шлях діяча, наукової інтерпретації його спадщини та формування «місця пам'яті» у колективній свідомості. Меморіальний музей забезпечує не лише демонстрацію оригінальних предметів, документів і особистих речей, а й створення цілісного простору, що відтворює культурно-історичний контекст епохи, у якій жила та працювала особа, якій присвячено музей. Він виконує комплексну культурну, освітню, науково-дослідну та комунікативну функції, сприяючи актуалізації історичної пам'яті та осмисленню внеску видатних особистостей у розвиток національної та світової культури.

У музейній практиці виокремлюють чотири традиційні методи побудови експозиції: тематичний, системний, ансамблевий та ландшафтний. У цьому відношенні окремі дослідники класифікують музеї за цими методами. Зокрема, ансамблевий музей – це музейний комплекс, сформований на основі сукупності просторово та функціонально взаємопов'язаних об'єктів, які у своїй єдності

утворюють цілісну історико-культурну або архітектурно-мистецьку композицію [67, с. 104]. Таким типом музею є Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського, до складу якого входять родовий будинок Липинських, що є пам'яткою архітектури, а також парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва. У взаємозв'язку ці два об'єкти становлять пам'ятку історії національного значення, що підкреслює їхню особливу культурну та наукову цінність.

Одним із ключових напрямів роботи музейної установи є її експозиційно-виставкова діяльність. Часто поняття «експозиція» та «виставка» ототожнюються. Музейна експозиція – це науково спроектований, концептуально організований простір демонстрації музейних предметів, документів та інтерпретаційних матеріалів, що забезпечує цілісну подачу певного історико-культурного, наукового чи художнього змісту. Експозиція ґрунтується на принципах науковості, автентичності, логічної послідовності та образності. Саме музейна експозиція є основою для реалізації різних типів діяльності музею [67, с. 85]. Стаціонарна експозиція тривала у часі, стабільно функціонуюча форма представлення фондів предметів, яка розкриває ключові аспекти діяльності, світогляду та історичного контексту. Постійна експозиція є основою інституційної пам'яті музею. Так, у Затурцівському меморіальному музеї Липинського експозиція виконує функцію відтворення історичного середовища шляхетської садиби, поєднуючи біографічний, соціокультурний і меморіальний компоненти.

Музейна виставка – це короткостроковий або середньостроковий експозиційний проєкт, спрямований на висвітлення окремої теми, події, персоналії чи явища. Має власну концепцію, структуру, мету й часові рамки. Виставка – це найбільш динамічна форма експонування музейних предметів, сприяє ефективнішому використанню музейних фондів колекцій, робить більш доступними для відвідувачів фондові збірки музею та приватних колекцій [67, с. 84].

Музейна діяльність базується на роботі з музейними предметами, тому важливим є формулювання визначення даного поняття. «Музейний предмет» –

об'єкт матеріальної чи духовної культури, що має історико-культурну, наукову, художню або меморіальну цінність і є документальним свідченням певної епохи [71]. Його статус визначається науковою атрибуцією та внесенням до музейного фонду. Й свою чергу музейні предмети можна групувати за певними ознаками, наприклад, річ, документ та ін. Для музею в Затурцях ключовими категоріями є: меморіальні предмети, пов'язані з родиною Липинських; документальні джерела, що відображають політичну й інтелектуальну діяльність мислителя; речові та візуальні джерела, що репрезентують соціокультурний контекст кінця XIX – початку XX ст.

У виставковій діяльності прийнято вживати термін «експонат». Це музейний предмет, який представлений у складі постійної експозиції або тимчасової виставки та виконує пізнавальну, науково-інформаційну та комунікативну функції [59, с. 71]. Як матеріальний носій історичної, культурної, мистецької чи наукової цінності, експонат виступає ключовим елементом музейної презентації, забезпечуючи візуалізацію наукових концепцій, інтерпретацію культурної спадщини та встановлення комунікації між музеєм і відвідувачем.

Експозиційно-виставкова робота музеїв базується на фондовій збірці, яка являє собою науково впорядковану сукупність музейних предметів [59, с. 114]. Вона включає основний та науково-допоміжний фонди.

Важливим видом документації, що створюється під час підготовки виставки чи експозиції є тематико-структурний та тематико-експозиційний плани. Перший – подає поділ експозиції на експозиційні комплекси та теми, які будуть розкриватись. Тоді як тематико-експозиційний план – науковий і методичний документ, що регламентує концепцію, структуру, зміст, добір предметів, логіку побудови та формати подачі інформації в експозиції або виставці. Складається з: тематичного плану (перелік тем і підтем); експлікацій (текстових пояснень); списку залучених музейних предметів та їх атрибуції [8, с. 49].

Музейна комунікація – система інтелектуальної, емоційної та соціальної взаємодії між музеєм і відвідувачами, що здійснюється через експозицію, виставки, освітні програми, екскурсії, події й цифрові ресурси. Через комунікацію музей: транслює знання та інтерпретації; формує колективну пам'ять; підтримує локальну ідентичність; актуалізує культурну спадщину для сучасного суспільства [66, с. 450–451].

Нині музеї по різному трактують «інклюзивність». Здебільшого під цим поняттям розуміють, інтегровану характеристику музейної інституції, що передбачає системне забезпечення рівного доступу всіх груп населення до культурних ресурсів, музейної інфраструктури та освітньо-комунікаційних практик [7, с. 41–42]. Вона ґрунтується на принципах недискримінації, універсального дизайну, соціальної участі та культурної репрезентації. Інклюзивність музею являє собою багатовимірну концепцію, що охоплює інфраструктурні, комунікаційні, освітні та соціокультурні аспекти діяльності, спрямовані на формування відкритої, доступної та репрезентативної культурної інституції.

Науково обґрунтована інтерпретаційна структура, за допомогою якої музей організовує, пояснює зміст своїх колекцій, отримав назву музейного «наративу». Він охоплює концептуальні підходи, відбір і подання експонатів, а також смисли й цінності, що формують логіку експозиції та впливають на сприйняття культурної спадщини відвідувачами.

Часто музеї намагаються осучаснити власну діяльність за допомогою проведення реекспозиції, яка передбачає науково обґрунтований комплекс робіт з оновлення та переорганізації постійної експозиції, спрямований на уточнення її концептуальних засад, удосконалення структури та модернізацію засобів подання матеріалу [59, с. 98]. Вона враховує нові історичні дослідження, актуальні підходи до інтерпретації життя і діяльності вшанованої особи, а також сучасних стандартів музейної комунікації та дизайну.

Сучасний музей використовує у власній діяльності інтерактивні технології. До них відносяться цифрові та технічні засоби, що забезпечують

активну участь відвідувача у взаємодії з експозицією. Вони включають мультимедійні екрани, аудіогіди, мобільні застосунки, AR/VR-рішення та інші інструменти, які поглиблюють сприйняття, індивідуалізують досвід і підсилюють комунікаційну та освітню функції музею [85, с. 184].

Отже, використання уніфікованої понятійно-термінологічної системи дозволяє уникнути розбіжностей у тлумаченні, спростити комунікацію між фахівцями та забезпечити узгодженість під час підготовки, аналізу й застосування матеріалів у музейній практиці.

1.2. Стан наукової розробки проблеми

Питання експозиційно-виставкової роботи музею активно висвітлюється сучасними дослідниками. Ключова увага звертається до теоретичного осмислення експозиційного середовища музею та висвітленні практичних аспектів його організації, взаємодії з відвідувачами.

Основні підходи до створення експозиційного простору в музеї знайшли висвітлення у посібнику О. Гайдай [8]. Дослідниця звернула увагу й на понятійно-категоріальний апарат музейної діяльності.

Детальний аналіз поняття «експозиція», «музейна експозиція», її види та способи побудови подав І. О. Яковець [104], який одним з перших вказав на потенціал музейно-виставкової діяльності взаємодіями з відвідувачем та актуалізувати культурну спадщину.

У колективній праці В. М. Торяник, А. В. Хрідочкін, В. В. Джинджоян «Основи музеєзнавства» представлено технології створення музейних експозицій, а також розкрито вплив новітніх технологій на розвиток музейних установ [85].

Вагомим здобутком для музейної сфери став вихід монографічного дослідження Т. О. Бегаль «Генеza експозиційного середовища музею: від витоків до сучасності» [2]. У ньому розкрито ключові етапи становлення музейної експозиції в умовах культурних, історичних, політичних, цивілізаційних перетворень і соціокультурних зрушень. Дослідниця подала огляд розвитку

експозиційного простору музею від давнини й до сучасності. Т. О. Бегаль акцентувала увагу на використанні комплексного підходу в дослідженні експозиції музею. Важливим є те, що процес формування й удосконалення музейної експозиції висвітлено у тісному взаємозв'язку із загальним прогресом прикладного аспекту музейної сфери, формуванням методів і засад організації експозиційного середовища, а також обґрунтовано появою та розвитком новітніх інноваційних підходів у виставковій практиці. Т. О. Бегаль було проаналізовано актуальний досвід створення експозицій у контексті становлення цифрового суспільства. Окрему увагу у дослідженні приділено вітчизняним і зарубіжним підходам до формування експозиційного середовища в умовах цифровізації.

У статті С. В. Супонєвої та О. М. Годованська [79] висвітлено ключові етапи створення музейної експозиції, проаналізовано роль пояснювальних текстів та окреслено специфіку тимчасових виставок. Наголошено на важливості екскурсії як форми музейного діалогу з відвідувачами та підкреслено значення їх активної участі під час ознайомлення з експозицією. Зроблено висновок, що завдяки раціональному використанню ресурсів, музей здатен створювати якісний культурний продукт, який поєднує освітню, дослідницьку та просвітницьку функції.

Волинські музейні установи потрапили до сфери наукового інтересу В. В. Надольської. Так, дослідниця звернула увагу на важливості взаємодії музею із відвідувачами. У публікації «Новітні комунікаційні практики у діяльності музеїв Волині» [66] вона зазначила, що музеї Волинської області активно впроваджують сучасні комунікативні практики, зокрема майстер-класи, театралізовані дійства, інтерактивні форми роботи та віртуальні екскурсії, що сприяє розширенню взаємодії з відвідувачами. Такі формати особливо приваблюють школярів і молодь, водночас допомагаючи формувати творчу та активну особистість завдяки використанню інтерактивних технологій. Новітні музейні підходи забезпечують глибше сприйняття експозицій, сприяють інтеграції аудиторій і появі нових форм дозвілля, хоча впровадження цих практик у кожному музеї має індивідуальний характер.

Специфіку меморіальних музеїв у контексті експозиційно-виставкової діяльності окреслила Д. Я. Білавич [3] (зокрема, Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові), а окремі аспекти Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського – В. Ю. Чопко [100].

Діяльність Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського стала предметом наукового зацікавлення вже через кілька років після його відкриття, що свідчить про значущість установи як культурно-освітнього та науково-дослідного осередку регіону. Поступове розширення наукового дискурсу довкола музею відбувалося передусім завдяки активності його співробітників, які систематично публікували наукові статті, присвячені окремим аспектам функціонування закладу, зокрема фондовій роботі, організації виставкових проєктів, культурно-просвітницькій діяльності та популяризації спадщини В'ячеслава Липинського. Ці матеріали були оприлюднені у збірниках наукових конференцій різного рівня, що сприяло інтеграції музею в ширший академічний і професійний простір музейної галузі [12].

Тематика наукових досліджень провідної наукової співробітниці Н. Г. Гатальської значною мірою була зосереджена на питаннях науково-фондової та джерелознавчої роботи у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського [14]. Її праці становлять вагомий внесок у систематизацію, вивчення та наукову інтерпретацію музейних предметів, що стосуються історії родини Липинських та культурної спадщини села Затурці. Наприклад, у статті «Збірка матеріалів, подарованих Гуртовим Г. О. Затурцівському меморіальному музею В'ячеслава Липинського» дослідниця здійснила ґрунтовний аналіз предметів, переданих до музейного фонду Г. О. Гуртовим. Авторка не лише описує їх зовнішні характеристики та походження, а й окреслює їхнє історико-культурне значення, увиразнюючи потенціал цих експонатів для подальших музейних та наукових інтерпретацій. Особливу увагу вона звертає на артефакти, що мають безпосередній зв'язок із життям та побутом родини Липинських. Серед них виокремлюється цеглина з ініціалами Казимира Липинського – одного з власників маєтку, яка нині

експонується в музеї як важливе матеріальне свідчення історії місцевої садибної культури. Н. Г. Гатальська наголошує, що подібні предмети не лише збагачують фондову колекцію, а й сприяють відтворенню повної картини історичного розвитку Затурцівського краю, дозволяючи простежити соціально-економічні, культурні та родинні зв'язки, пов'язані з діяльністю Липинських. У своїй роботі вона застосовує комплексний підхід, поєднуючи аналіз матеріальних джерел із вивченням архівних документів, що забезпечує високий рівень наукової достовірності та робить її дослідження цінними для музеєзнавства й регіональної історії.

На основі матеріалів наукової конференції, присвяченої 135-річчю від дня народження В'ячеслава Липинського, було опубліковано низку досліджень [26], у яких висвітлюється питання формування фондової колекції Затурцівського меморіального музею. Особливий інтерес становить аналіз музейних предметів, переданих нащадками Станіслава Липинського. До цієї групи надходжень належали переважно фотографії, особисті документи, побутові речі та інші матеріальні свідчення, що відображають повсякденне життя родини Липинських у період їхнього проживання в Затурцях. Ці артефакти є важливими джерелами для реконструкції соціального середовища, родинних зв'язків і локальної історії помістя. Окрему групу становили предмети, отримані від місцевих жителів, предки яких працювали у шляхетському маєтку Липинських. Цей масив матеріалу дозволяє простежити соціальну структуру маєткового господарства, характер взаємин між родиною власників і місцевою громадою, а також зберегти «пам'ять місця» через особисті й родинні речі, передані поколіннями [77].

У публікації Н. Г. Гатальської «Збірка меморіальних матеріалів Липинських у Затурцівському музеї» проаналізовані прижиттєві видання праць В'ячеслава Липинського, що надійшли до музею з діаспорних осередків США, Канади та країн Європи. Ці видання становлять значну наукову цінність, оскільки не лише репрезентують інтелектуальну спадщину історика, але й демонструють географію поширення його ідей серед українських громад за кордоном [15].

Важливим є опубліковане Н. Г. Гатальською дослідження «Фондова збірка та експозиція Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського», у якому детально проаналізовано взаємозв'язок між процесом надходження нових музейних предметів, реакцією відвідувачів на експозиційні рішення та практиками реекспозиції у музеї [21]. Авторка наголошує, що оновлення експозиції здійснюється не лише з урахуванням надходжень, а й на основі змін у наукових підходах до інтерпретації спадщини Липинського, а також на основі зворотного зв'язку з аудиторією.

Важливими для висвітлення історіографії проблеми є наукові публікації В. Кушніра. Значне місце серед них посідає комплексне дослідження історії села Затурці та трансформацій його власності упродовж XVI – першої половини XX ст. У статті «Село Затурці і його власники (1503–1939 рр.)» автор простежує динаміку змін у структурі землеволодіння, висвітлює родові зв'язки та соціально-економічні процеси, що впливали на розвиток місцевої громади [48]. До наукового обігу було введено маловідомі джерела, що дало можливість по-новому репрезентувати локальну історію Волині. Особливу увагу дослідник приділяв вивченню малознаним сторінкам життя родини Липинських [43; 49], що є важливою складовою як регіональної історії, так і ширшого контексту українського консервативного руху.

Спільна праця В. Г. Кушніра та Н. Г. Гатальської «Помістя Липинських у Затурцях» ґрунтується на комплексному аналізі архівних матеріалів, картографічних джерел і польових досліджень, завдяки чому автори детально реконструюють архітектурно-просторову структуру помістя, а також особливості його функціонування [54], що стало важливим джерелом для реекспозиції музею.

Окремий науковий блок становлять дослідження працівників музею, присвячені постаті В'ячеслава Липинського. Зокрема, у своїх публікаціях В. Кушнір розкриває ключові аспекти життєвого шляху В. Липинського, аналізує його культурно-освітню та організаційну діяльність, а також акцентує на значенні його спадщини для сучасного українського державотворчого

дискурсу [55]. Ґрунтовність цих досліджень сприяє розширенню наукового уявлення про В. Липинського як про особистість, котра поєднувала інтелектуальну працю з активною суспільною позицією.

Значний пласт публікацій, присвячених популяризації культурної спадщини Затурцівським меморіальним музеєм В'ячеслава Липинського, зосереджений у періодичній пресі. Вони здебільшого стосуються культурно-освітніх заходів, які проводилися в установі, зокрема тематичних лекцій, меморіальних подій, наукових зустрічей, мистецьких акцій та інтерактивних програм для різних вікових груп. Такі публікації відображають активну участь музею у культурному житті регіону та його роль як важливого осередку просвітництва. Так, В. Кушнір здійснював активну та багатовекторну науково-дослідницьку діяльність у цьому напрямі, що суттєво сприяло розвитку локальної історіографії та поглибленню знань про родину Липинських і минуле села Затурці [46; 48–49].

На сучасному етапі ґрунтовне комплексне дослідження експозиційної та виставкової діяльності музею як способу актуалізації культурної спадщини фактично відсутнє. Попри наявність окремих публікацій, представлених у збірниках матеріалів наукових конференцій та періодичних виданнях, які висвітлюють лише фрагментарні аспекти музейної роботи, системний аналіз цих напрямів досі не був здійснений. У межах кваліфікаційної роботи здійснено комплексний аналіз специфіки організації музейного простору, закономірностей формування експозицій, а також підходів до збереження, атрибуції та інтерпретації культурної спадщини відповідно до сучасних методологічних засад музеєзнавства. У ході дослідження детально розкрито зміст, структурні особливості та динаміку розвитку експозиційної й виставкової діяльності музею, простежено трансформацію музеологічних практик у контексті зміни наукових і культурно-освітніх пріоритетів. Узагальнено наявні матеріали, здійснено їх критичний аналіз та сформульовано цілісне наукове бачення окресленої проблематики, що дозволяє більш глибоко оцінити роль музею в репрезентації та популяризації національної історико-культурної спадщини.

1.3. Джерельна база дослідження

Джерельна база дослідження охоплює комплекс різнопланових матеріалів, які у своїй сукупності забезпечують всебічне, системне та науково обґрунтоване вивчення діяльності музейної установи у контексті популяризації культурної спадщини експозиційними засобами.

Джерельну базу дослідження склали нормативно-правові документи, внутрішньомузейні документи та аналітичні матеріали із вебсторінок музеїв. Так, найважливішим нормативно-правовим документом для музейної установи в Україні є Закон України «Про музеї та музейну справу». Він визначає правові, економічні та організаційні засади функціонування музеїв, а також регулює порядок формування, обліку, зберігання й використання Музейного фонду України. У статті 6 Закону зазначено можливість створення музеїв просто неба та меморіальних музеїв-садиб на основі об'єктів культурної спадщини та пам'яток природи. Відповідно до статті 8, кожен музей зобов'язаний мати статут, у якому визначаються його структура, засновники, напрями діяльності, джерела фінансування та умови збереження музейного зібрання [71].

Важливим для актуалізації пам'яток історії та культури є прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про охорону культурної спадщини» [74]. У ньому встановлено правові основи збереження, використання та захисту об'єктів культурної спадщини, визначаючи їхній статус і категорії. Він регулює порядок обліку, охорони, реставрації та контролю за станом пам'яток, а також відповідальність за їх пошкодження чи знищення. Закон спрямований на забезпечення збереження культурних цінностей для майбутніх поколінь і інтеграцію heritage-політики в розвиток суспільства. Нормативно-правовий акт містяться рекомендації щодо збереження культурних цінностей, адже охорона цих об'єктів є пріоритетним завданням державних органів.

Положення Кабінету Міністрів України «Про Музейний фонд України» визначає порядок формування, обліку, зберігання та використання музейних предметів, що становлять державну частину Музейного фонду. Документ

регламентує вимоги до ведення документації, умов зберігання, перевезення й тимчасового використання музейних цінностей. Крім того, положення встановлює правила контролю та відповідальності установ за збереження об'єктів, включених до Музейного фонду України [73].

Міжнародну експозиційну діяльність музеїв регулює низка важливих документів, ухвалених світовими організаціями у сфері культури та культурної спадщини. До найважливіших належать: «Конвенція про охорону культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» (Гаага, 1954 р.), «Кодекс музейної етики ICOM» (1986 р., оновлений у 2004 р. та у 2022 р.), «Міжнародна хартія ICOM з управління музейними колекціями» (2010 р.). Так, «Конвенція про охорону культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» регулює збереження та експонування культурних цінностей у кризових умовах [40]. А «Кодекс музейної етики ICOM» встановлює стандарти професійної експозиційної діяльності, принципи подання предметів, взаємодії з аудиторією та забезпечення автентичності [38]. «Міжнародна хартія ICOM з управління музейними колекціями» містить норми щодо представлення, документування та доступності експонатів [86].

Провідну групу джерельних матеріалів становлять архівні документи Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. Вони містять внутрішньо-музейну документацію, тематико-експозиційні плани експозиції, річні звіти про освітньо-масову роботу. Сукупність цих матеріалів дозволяє простежити еволюцію концепції музею, динаміку формування його фондової колекції, зміни в організаційній структурі та стратегічних пріоритетах.

У результаті їх аналізу стає можливим не лише відтворити хронологію ключових етапів діяльності музею, але й оцінити його значення як осередку збереження історико-культурної спадщини, структурного елементу туристичної інфраструктури регіону та інструменту формування локальної ідентичності.

Вагомим джерелом дослідження стала Книга обліку масових заходів Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. У цьому журналі

зазначено всі події, що відбувалися у музеї у 2011–2025 роках. Вказано їх назви, час і місце проведення, основний зміст події та відвідувачі [36].

Ще одним інформативним джерелом є Книга обліку виставок Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського [34], у якій зафіксовано всі виставки, що експонувалися у музеї та поза ним, їх назви, кількість експонатів, джерела їх надходжень, час експонування та кількість відвідувачів.

У Книзі обліку лекцій Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського зафіксовано лекції, що проводилися у музеї та поза ним, їх назви, кількість відвідувачів та їх вікова категорія [35].

Аналітичні дані представлені у річних звітах Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського за 2012–2024 роки про освітньо-масову роботу дають змогу відтворити складові комунікаційної стратегії музею [27– 29].

Найважливішими джерелами для кваліфікаційної роботи стали тематико-експозиційні плани Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського за 2011 р., 2018 р., 2021 р. [82–84], що дозволили проаналізувати етапи побудови експозиції, проведення реекспозицій у музейному просторі та відстежити тенденції та наративи характерні для музею.

Сьогодні важливим джерелом для роботи з колекцією є фондові книги, зокрема й у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського [95]. Вони дозволяють отримати систематизовані дані про походження, історію та стан кожного музейного предмета. Завдяки цим записам забезпечується наукове вивчення й правильний відбір експонатів для виставок, що робить спадщину доступною для суспільства. Крім того, фондові книги слугують основою для оцифрування колекцій і створення сучасних форм презентації культурних цінностей.

Важливе значення для актуалізації культурної спадщини має офіційний сайт музейної установи. Наприклад, публікації на вебсайті Волинського краєзнавчого музею [72] та у соціальних мережах Затурцівського меморіального

музею В'ячеслава Липинського [6; 37; 87–88] репрезентують культурну спадщину, рекламують виставкові проєкти, дають змогу оглянути віртуальну експозицію, підтримують комунікацію з відвідувачами.

Джерельна база дослідження, яка охопила вітчизняні та зарубіжні нормативно-правові документи; внутрішню музейну документацію, пов'язану з експозиційною роботою; електронні ресурси – дозволяє простежити динаміку діяльності музею, напрями його культурної політики та еволюцію співпраці з громадою.

РОЗДІЛ 2

ПОСТІЙНА ЕКСПОЗИЦІЯ: СТРУКТУРА ТА НАРАТИВ

2.1. Принципи та методи побудови експозиції

Музеї відіграють важливу роль у формуванні колективної пам'яті суспільства. Їхня діяльність спрямована на збереження, репрезентацію та осмислення історичних подій, постатей чи трагічних сторінок минулого. А меморіальні музеї, як особливий тип культурних установ, займаються збереженням історичної спадщини та вшануванням пам'яті видатних особистостей, подій або явищ.

Меморіальні музеї мають на меті не лише інформування, але й передачу емоційного досвіду, тому велика роль у їхній діяльності відводиться експозиційній роботі, яка слугує засобом комунікації між музеєм і відвідувачем. Саме через експозицію музей формує певний наратив, пропонує інтерпретацію історії, активізує емоційне та інтелектуальне сприйняття. А експозиція стає способом передачі цінностей, ідей та переживань.

Експозиційна діяльність музеїв – це не лише процес формування експозицій та виставок, а й комунікативна стратегія, що базується на міждисциплінарному підході: історичному, культурологічному, педагогічному, психологічному тощо. Меморіальні музеї часто апелюють до колективної та індивідуальної пам'яті, працюючи з такими поняттями, як травма, національна ідентичність, героїзм, жертва.

Метою музейної експозиції є не лише демонстрація предметів, а й створення середовища, що занурює відвідувача у контекст подій або життя особистості. Експозиція – це комплексний процес, що включає в себе не лише відбір та представлення предметів, але й їх наукову інтерпретацію [38]. Створення ефективної експозиції вимагає глибокого розуміння як наукових, так і психологічних аспектів презентації матеріалів, що дозволяє музеям досягти своєї мети – зберегти пам'ять про важливі моменти історії та вплинути на відвідувачів.

Експозиція в музеї – це результат ретельного планування та концептуального підходу. Вона складається з таких ключових елементів:

1. Об'єкти та артефакти: це основний матеріал для створення наративу музею. Вони можуть бути різними, а саме історичними, культурними, науковими або художніми. Об'єкти для експозиції повинні бути відібрані за певними критеріями, таким як історична значущість, рідкість, естетична цінність чи здатність відображати певну ідею чи етап розвитку суспільства.
2. Тематичні групи: експозиція часто поділяється на окремі розділи або зали, що присвячені певним темам або періодам історії. Тематичні групи дозволяють відвідувачам систематизувати отриману інформацію та отримати чітке уявлення про різні аспекти представлення предметів.
3. Наратив є важливим елементом експозиції. Адже це історія, яку вона розповідає. Це не лише візуальний або текстовий опис предметів, але й концептуальна ідея, яка поєднує їх у єдину, логічну та емоційну лінію.
4. Мультимедійні засоби. Сучасні музеї активно використовують різні інформаційно-комунікаційні технології, щоб зробити експозицію більш доступною і цікавою для широкої аудиторії. Це можуть бути інтерактивні екрани, віртуальні тури, аудіогіди та відеоматеріали, що доповнюють і розширюють сприйняття експонатів.

Експозиційна робота охоплює весь комплекс дій, пов'язаних з формуванням, оформленням та актуалізацією музейної експозиції. У меморіальних музеях експозиція набуває особливого значення, оскільки часто розміщується у справжніх меморіальних просторах – будинках, де мешкали видатні діячі, місцях історичних подій, полях битв або в'язницях. Меморіальні музеї можуть бути присвячені різним аспектам національної або світової історії: пам'яті про важливі історичні події (наприклад, війни, революції, соціальним рухам), діячів культури, науки, політики чи мистецтва. Вони виконують важливу роль у формуванні національної ідентичності, збереженні історичних знань та стимулюванні громадянської свідомості [8, с. 13–14].

Прикладом вдалого управління культурною спадщиною є Музей видатних діячів української культури, заснований у 1987 році. Створення цього музею

зумовлене потребою збереження та популяризації культурної спадщини провідних представників української інтелігенції кінця XIX – початку XX ст. У структурі музею функціонує п'ять експозицій, розміщених у меморіальних будинках, де проживали родини Косачів, Лисенків, Старицьких, Саксаганських, а також гостював Іван Франко [61].

У межах цього культурного простору сформувався унікальний інтелектуально-мистецький осередок, який сучасники називали «українським Парнасом» [5]. Саме тут відбувалося активне спілкування, творча співпраця та громадська діяльність митців, спрямована на піднесення національної самосвідомості, розвиток української літератури, музики й театру. Музей сьогодні виконує не лише меморіальну, а й науково-просвітницьку функцію, слугуючи важливим центром збереження, дослідження та популяризації української культурної спадщини.

Експозиційна діяльність Музею видатних діячів української культури спрямована на збереження, інтерпретацію та популяризацію історико-культурної спадщини України кінця XIX – початку XX ст. Вона посідає важливе місце у структурі музейної роботи, адже поєднує науковий, освітній і культурно-просвітницький аспекти. Основне завдання музейних експозицій полягає не лише у збереженні матеріальних пам'яток, а й у створенні простору для осмислення духовного світу української інтелігенції, її ролі у становленні національної культури.

У музейних експозиціях відтворено інтер'єрне середовище кінця XIX – початку XX ст., що дозволяє відвідувачам зануритися в атмосферу побуту, культурного та інтелектуального життя української творчої еліти. Структура й концептуальне наповнення експозицій розкривають основні історичні події та культурні процеси, які визначили розвиток національної самосвідомості, формування української ідентичності та еволюцію мистецьких традицій. Через автентичні предмети побуту, особисті речі митців, рукописи й архівні матеріали музей формує цілісне уявлення про духовно-культурний світ української інтелігенції зазначеного періоду.

Важливим напрямом діяльності музею є реалізація культурно-просвітницьких програм, спрямованих на популяризацію української літератури, театру, музичного мистецтва та народної творчості. Зокрема, музей регулярно організовує тематичні виставки, літературні читання, театралізовані екскурсії та мистецькі вечори, що сприяють інтеграції історико-культурного досвіду минулого у сучасний соціокультурний контекст. У такий спосіб експозиційна діяльність Музею видатних діячів української культури виступає не лише формою збереження матеріальної спадщини, а й засобом актуалізації національної пам'яті. Вона забезпечує безперервність культурної традиції, поглиблює розуміння історії української інтелігенції та сприяє формуванню національної ідентичності в сучасному суспільстві.

Зазначимо, що експозиційна діяльність у музеях такого типу має низку специфічних особливостей, оскільки її завдання не обмежується лише представленням матеріальних артефактів чи документальних джерел. Вона спрямована на активне залучення відвідувача до процесу інтерпретації та осмислення історичного минулого шляхом створення цілісного емоційно-інтелектуального простору, який сприяє глибшому розумінню культурних, мистецьких і духовних цінностей епохи.

Меморіальні музеї мають й освітню, місію. Їхня експозиція повинна не лише залучати відвідувачів, але й допомагати їм краще зрозуміти контекст, в якому ці предмети виникли, а також значення та важливість цих предметів для суспільства чи формування конкретної особистості.

Музеї допомагають відвідувачам формувати свій світогляд, зрозуміти значення певних подій, осіб чи явищ. Використання експозиційних матеріалів для проведення лекцій, семінарів, майстер-класів дозволяє залучати різні аудиторії та робити музей місцем для навчання.

У меморіальному музеї експозиція, крім освітньої, виконує й інші функції: меморіальну, зокрема вшанування пам'яті про трагічні події чи видатних діячів; комунікативну – діалог із сучасним суспільством через інтерпретацію минулого; мотиваційну – пробудження почуття відповідальності, патріотизму, гідності. Це

зумовлює й потребу використовувати спеціальні принципи під час побудови експозиції меморіального музею.

У побудові експозиційної структури співробітники меморіальних музеїв керуються низкою принципів: автентичність (використання оригінальних предметів, документів, меблів, інтер'єрів, що підсилює достовірність сприйняття), хронологічний принцип (висвітлення подій у послідовно, що сприяє кращому розумінню історичного процесу), тематичність (поділ експозиції на логічні блоки або теми, пов'язані з ключовими аспектами життя чи діяльності особи або події), наративність (створення зв'язної історії, що допомагає формувати емоційне занурення у події) та емоційний вплив (використання візуальних, звукових та просторових засобів для викликання емоційної реакції).

Концептуальною засадою експозиції меморіальних музеїв є принцип автентичності. Він передбачає використання оригінальних речей, документів, особистих предметів, що належали історичній особі. Максимальне збереження чи відтворення інтер'єрів у їх первісному вигляді (кімнат, робочих кабінетів, побутових приміщень) формує картину тогочасного середовища, забезпечує цілісність сприйняття інформації. Так, з цією метою у Колодяжненському літературно-меморіальному музеї Лесі Українки було відновлено «білий» і «сірий» будиночки, інтер'єри з особистими речами родини Косачів [39].

На наш погляд, найважливішим є принцип меморіальності, що передбачає орієнтацію на відтворення атмосфери життя та діяльності особи, пам'яті про неї. Часто у меморіальних музеях використовують «ефект присутності», при цьому у відвідувача створюється враження, що історична особа, щойно «вийшла» з кімнати. Наприклад, у Кабінеті-музеї В'ячеслава Чорновола «ефект присутності» створюють особисті речі політика: робочий стіл з акуратно покладеними окулярами та мобільним телефоном, недбало накинутий на спинку стільця скромний піджак, кепка» [22].

Надзвичайно важливим для експозиційної діяльності дотримуватись принципу історизму. Він сприяє представленню особистості у ширшому

історичному контексті (епоха, події, культурне середовище). А також узгодження біографічних фактів із загальноісторичними процесами. Зокрема, Національний музей Тараса Шевченка показує постать поета в контексті епохи ХІХ століття, із залученням історичних документів, карт, художніх творів його сучасників [65].

Принцип цілісності й системності дозволяє побудувати експозицію як єдину концептуальну розповідь з логічно організованим матеріалом. У Літературно-меморіальному музеї Івана Франка у Львові експозиція вибудована за хронологічно-тематичним принципом та охоплює всі етапи його життя і творчості [33].

Для будь-якого музею, а особливо меморіального, вагомим є принцип документальності та науковості. Він передбачає використання перевірених історичних джерел і науково обґрунтованих реконструкцій. І як наслідок уникнення у майбутньому надмірної художньої умовності чи фальсифікацій. Так, Меморіальний комплекс «Бабин Яр» у м. Київ базує власну експозицію на архівних документах, спогадах свідків, фотографіях. Зауважимо, що у пострадянському просторі актуальним є питання переосмислення імперських і радянських наративів у музеях загалом, тому експозиційна робота має сприяти формуванню національно-орієнтованого та правдивого погляду на історію.

Специфічним для меморіальних музеїв є принцип персоналізації. Його основний зміст полягає в акценті на унікальності постаті, особливостях її особистого життя, світогляду, творчості чи діяльності. Меморіальний музей-садиба Марії Заньковецької підкреслює індивідуальність актриси через особисті речі, афіші та сценічні костюми [23].

Меморіальні музеї використовують принцип інтерактивності та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що надають можливість створення діалогу відвідувача з експозицією, більш детального знайомства з нею. Зокрема, «у Полтавському музеї Панаса Мирного представлено інсталяцію з доповненою реальністю, завдяки якій можна пересуватися в часі приблизно на 150 років назад і «оживити» гостей письменника, яких зображено на картині, почути їхню

розмову, завдяки мобільному додаткові у смартфоні» [105, с. 23]. Зазначимо, що мобільні додатки є дозволяють залучити до музею не лише молодь, а й інклюзивні групи, зокрема дають змогу незрячій людині ознайомитися з експозицією музею.

Принцип емоційного впливу передбачає створення атмосфери, яка сприяє глибшому сприйняттю особистості та її спадщини. При цьому часто використовують художні та світлотехнічні прийоми для підсилення ефекту. Так, у музеї-квартирі П. Г. Тичини пропонують послухати його вірші та створити до них ілюстрації [70].

Сучасний підхід у побудові експозиційного простору передбачає врахування принципу доступності та інклюзивності. Музеї повинні бути доступними для всіх категорій громадян, у тому числі людей з інвалідністю, відвідувачів з різним рівнем освіти або культурним досвідом, тому музейні працівники повинні забезпечувати різноманітні можливості сприйняття експозиції усім категоріями відвідувачів. Найперше це стосується подачі текстового матеріалу, що передбачає використання зрозумілої, доступної мови, яка сприятиме створенню «образів». В окремих меморіальних музеях створення «мисле-образів» для людини з порушенням зору стало можливим завдяки аудіогідам, зокрема у Національному літературно-меморіальному музеї Г. С. Сковороди та Пархомівському художньому музеї імені П. Ф. Луньова [105, с. 9].

Оскільки меморіальний музей виконує не лише інформаційну, а й символічно-пам'яттєву функцію, тому принципи його експозиційної роботи орієнтовані не тільки на демонстрацію матеріальних цінностей, а й на збереження нематеріального – розуміння епохи та пам'яті про особу.

У музейній експозиції пам'ятки можуть групуватися по-різному. Зазвичай у музеєзнавстві виділяють такі основні методи експонування як систематичний; ансамблевий; ландшафтний; тематичний чи колекційний. Для меморіальних музеїв характерна ансамблева експозиція, що розташовується в музеєфікованих об'єктах культури та історії – садибах, палацах, селянських хатах.

Структурною одиницею ансамблевого методу є експозиційний комплекс, який зберігає або реконструює середовище існування музейних предметів. Він може включати різні експонати – зброю, меблі, одяг, вироби декоративно-ужиткового мистецтва, образотворчі та письмові матеріали. У такому комплексі відтворюються типові зв'язки та стосунки між предметами, а за своїм змістом і візуальним сприйняттям він є цілісним і завершеним [25].

Ансамблеві експозиції отримали широке поширення у світовій музейній практиці, оскільки легко сприймаються відвідувачами, викликають інтерес і сильні емоції.

Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського побудований на основі ансамблевого методу. Музей є яскравим прикладом того, як експозиція здатна впливати на формування історичної свідомості, громадянських цінностей та патріотичної позиції. Її побудовано з використанням хронологічно-тематичного принципу. Але водночас вона виконує роль наративної біографічної інтерпретації, в якій ключовим засобом впливу стає особистість героя – історика, мислителя, патріота і державника В'ячеслава Липинського.

Формування експозиції Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського здійснювалося відповідно до загальноприйнятих у музеєзнавстві принципів побудови історико-біографічних і меморіальних експозицій. Вона базується на поєднанні хронологічного, тематичного, меморіально-реконструктивного та проблемного підходів, що дозволяє не лише репрезентувати ключові етапи життя, наукової, публіцистичної та дипломатичної діяльності В'ячеслава Липинського (1882–1931), але й передавати духовний, інтелектуальний та культурно-історичний простір, у якому формувалася його особистість.

Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського був створений згідно з рішенням Волинської обласної ради від 29 травня 1995 року. Завідувачем та першим науковим співробітником став Кушнір Віталій Григорович, який упродовж 1995–2011 років здійснював дослідницьку,

пошукову, експедиційну та джерелознавчу роботу, що дозволило йому комплексно підійти до процесу створення музею та побудови у ньому експозиції.

Зазначимо, що проєктування музейної експозиції відбувається за трьома напрямками: науковим, художнім та технічним [25]. Тому, під час наукового проєктування, особливу увагу завідувачем музею було приділено вивченню біографії В'ячеслава Липинського, опрацюванню його епістолярію, публіцистики, архівних джерел, а також проведенню польових досліджень, зокрема усних історичних опитувань мешканців Затурець та навколишніх сіл, народжених у 1910–1930-х рр., які ділилися спогадами про родину Липинських.

На основі зібраного матеріалу було розроблено концептуальну модель експозиції, до реалізації якої долучилися наукові співробітники Волинського краєзнавчого музею: Н. Ю. Пушкар, Є. І. Ковальчук, Н. Г. Гатальська, Л. Ф. Криштапук, О. П. Вернидубов та ін. Їхня робота забезпечила наукову та методичну виваженість експозиційного рішення, яке охоплює як ідейно-змістовий компонент, так і формально-просторову організацію музейного простору.

Важливим складником експозиції стали відновлені меморіальні інтер'єри – «Кабінет Станіслава Липинського», «Вітальня родини Липинських», «Кабінет В'ячеслава Липинського». Реконструкції були виконані з урахуванням джерел: описів, фотографій, спогадів, інвентарних списків. Меморіальні компоненти поєднуються з історичними: документи, світлини, особисті речі, публікації, карти, що репрезентують не лише біографію, а й історичну епоху як цілісний контекст.

Під час розробки тематико-структурного плану експозиції були використані матеріали з фондів Волинського краєзнавчого музею, Центрального державного історичного архіву України у Львові, Державного архіву Волинської області, а також приватних колекцій. Тому експозиція виконує не лише меморіальну функцію, а й служить джерельною базою для науковців, дозволяє реалізувати освітню функцію.

Тематична структура стаціонарної експозиції Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського побудована за хронологічно-проблемним принципом. Вона охоплює основні віхи життя, науково-інтелектуальної діяльності, суспільно-політичної активності та спадщини В'ячеслава Казимировича Липинського (1882–1931). Чотирнадцять тематичних розділів експозиції висвітлюють родину та історико-культурне середовище, в якому формувався його світогляд [83].

Розділ один названо «Село Затурці як соціокультурний простір формування особистості В'ячеслава Липинського». У цій частині експозиції висвітлюється історія населеного пункту, демографічна структура, культурно-освітнє середовище та історичні особливості регіону кінця XIX – початку XX ст.

Другий розділ присвячений генеалогії та соціальному статусу роду Липинських. У ньому представлено матеріали, що засвідчують шляхетське походження родини, сімейні зв'язки, її участь у політичному та господарському житті Волині.

Реконструкція інтер'єру «Кабінет Станіслава Липинського» віднесена до розділу три. У ньому експозиційний простір репрезентує побут і світогляд брата історика – Станіслава, як представника волинської польсько-української шляхти.

Дитинство та юність В'ячеслава Липинського охоплено розділом чотири. Завдяки якому вдалося продемонструвати витоки інтелектуального становлення В'ячеслава Липинського. Адже ілюструються ключові події раннього періоду життя, формування національної ідентичності, перші прояви зацікавлення історією та політикою.

Ще одна реконструкція інтер'єру «Вітальня родини Липинських» становить розділ п'ять у тематичній структурі експозиції. Ця частина дозволила відтворити побутове середовище, в якому відбувалося становлення особистості майбутнього мислителя, «відчути» дух епохи.

Концептуально важливим та складним є розділ шість, оскільки він відтворює освітній шлях В'ячеслава Липинського, а саме: навчання в гімназіях та університетах Європи. Розглядається академічна біографія В'ячеслава

Липинського, зокрема студії в Житомирі, Луцьку, Києві, Кракові, Женеві, а також вплив західноєвропейської філософської та історичної думки на його формування як науковця.

Розділ сім відображає науково-історичну діяльність, концептуальні засади та ідеологічну еволюцію. У ньому представлено основні напрями історичних досліджень В'ячеслава Липинського, зокрема висвітлено проблематику української державності, етапи розроблення ідеї хліборобського монархізму, аналіз соціальної структури суспільства [84].

Тему «Участь В'ячеслава Липинського у Першій світовій війні» охоплює розділ вісім. Висвітлено обставини мобілізації до російської армії, перебування на фронтах, отримання військового досвіду та його вплив на світоглядну позицію майбутнього політичного діяча.

Дев'ятий розділ носить назву «Дипломатична служба». У ньому представлено діяльність В'ячеслава Липинського на посаді посла Української Держави у Відні. Розкривається зміст і значення дипломатичної роботи в контексті державотворчих процесів доби Української Держави (1918–1919 рр.).

Десятий розділ охоплює міграційний період. Він охоплює публіцистичну, викладацьку та науково-організаційну діяльність В'ячеслава Липинського. Аналізується його вплив на формування політичної еліти, участь у створенні Українського союзу хліборобів-державників.

Реконструкція інтер'єру «Кабінет В'ячеслава Липинського» є одинадцятим розділом тематичної структури експозиції. Зауважимо, що кабінет створений за описом секретаря В'ячеслава Липинського Михайла Савур-Ципріяновича. Реконструкція інтер'єру здійснена з урахуванням описів меблів, розміщення предметів, загального стилістичного оформлення робочого простору та інтелектуального середовища, у якому працював вчений.

Дванадцятий розділ експозиції присвячений останнім рокам життя В'ячеслава Липинського. Він демонструє приватну кореспонденцію та взаємини з родиною. А також представлено матеріали, що засвідчують стан здоров'я,

побутові умови, інтелектуальні зацікавлення В'ячеслава Липинського та підтримку ним родинних зв'язків.

Емоційно складним є тринадцятий розділ, що розповідає про смерть поховання В'ячеслава Липинського. У ньому висвітлено обставини смерті у період важкої хвороби, похорон у селі Затурці та значення меморіалізації постаті В'ячеслава Липинського.

Чотирнадцятий розділ тематичної структури експозиції репрезентує ідейну та наукову спадщину В'ячеслава Липинського. У ньому окреслюється вплив В'ячеслава Липинського на розвиток української політичної думки XX–XXI століть, процес формування колективної пам'яті та заходи з увічнення його імені.

Чіткий тематичний поділ експозиції дозволяє у повній мірі розкрити складний історико-політичний матеріал у зрозумілий і логічно структурований спосіб. Через автентичні документи, фотоматеріали, листування, особисті речі та тексти В'ячеслава Липинського відвідувач має можливість зануритися у проблематику українського державотворення, історії національної ідеї, кризи еліт, ідеї легітимної влади. Такий інтелектуальний вплив допомагає сформувати у відвідувача критичне мислення, інтерес до історії, політичної філософії, суспільного розвитку.

Меморіальні інтер'єри – «Кабінет Станіслава Липинського» та «Вітальня родини Липинських» – створили атмосферу наближеності до приватного життя родини, дозволи сформувати «ефект присутності». Поєднання документального та особистісного рівнів викликає емоційну емпатію: відвідувач не просто знайомиться з фактами, а співпереживає історії, особистим виборам, викликам, які поставали перед В'ячеславом Липинським та його рідними.

Розміщення музею в історичному ландшафтному середовищі села Затурці, гармонійна композиція експозиційних залів, художнє оформлення стендів і вітрин у комплексі створило сприятливий простір для сприйняття. Зауважимо, що вплив на відвідувача відбувається не лише через зміст, а й через форму: музей як простір краси, тиші та сенсу, що формує естетичну чутливість, емоційний

настрій та здатність до глибшого переживання культурної й історичної спадщини, сприяючи гармонійному поєднанню пізнавального й духовного досвіду.

Однією з особливостей експозиції є підкреслення національного вибору В'ячеслава Липинського – людини польського шляхетського походження, яка усвідомлено ототожнила себе з українською нацією. Це сприяє глибшому розумінню понять «нація», «громадянська приналежність», «державницьке мислення» й особливо актуалізується в умовах сьогодення, коли українська ідентичність є предметом боротьби.

Зіставлення ідей В'ячеслава Липинського з викликами сучасної України спонукає до особистісних рефлексій. Відвідувачі неодноразово зауважували, що експозиція не лише інформує, а й надихає до читання, пізнання, дії, внутрішнього зростання. У цьому сенсі музей виконує функцію інтелектуального і громадянського «провідника».

Експозиція Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського чинить багатовекторний вплив на відвідувача: вона формує інтелектуальну зацікавленість, викликає емоційну залученість, створює умови для культурної ідентифікації, а також сприяє розвитку історичної пам'яті та національної свідомості. Завдяки вдалому поєднанню наукової достовірності, меморіального простору та естетичного оформлення, експозиція музею виконує не лише інформативну, а й трансформаційну функцію.

Досягнути зазначеного результату було можливо завдяки активній науково-дослідній роботі. Вона передбачала ґрунтовне вивчення епістолярної спадщини, публіцистики та наукових праць В'ячеслава Казимировича Липинського. Наукові співробітники музею систематично здійснювали аналіз та опрацювання як уже наявного фонду, так і нових надходжень, що постійно поповнювали музейну колекцію.

Особливу увагу в науковій діяльності музею приділено значенню експонатів у історико-культурному просторі. Особливе значення займало дослідження особистих листів Липинського, що розкривають як внутрішній світ

мислителя, так і особливості його соціально-політичних поглядів. Така робота сприяла глибшому розумінню змістового наповнення експозицій, підвищувала рівень їхньої наукової обґрунтованості та педагогічного потенціалу.

2.2 Музейний предмет як основа комунікації та реалізації музейних практик

Музейний предмет як об'єкт матеріальної культури, природи або суспільного життя є носієм автентичної інформації про певну епоху, подію, явище чи особистість, а тому становить базовий елемент формування історичної пам'яті та культурної ідентичності. У процесі своєї діяльності музейні працівники постійно взаємодіють із музейними предметами. Вони проводять їх пошук, облік, зберігання, наукове вивчення, атрибуцію, реставрацію та експонування. У такий спосіб відбувається комунікація між предметом та науковцем, наступним етапом стане процес обміну інформацією, ідеями та емоціями між музеєм і його аудиторією (відвідувачами, дослідниками, спільнотою тощо).

У сучасних умовах важливо, не лише передати знання, а допомогти людям зрозуміти, відчувати й осмислити культурну або природну спадщину, використовуючи музейні предмети. Останні десятиліття музейна комунікація розглядається як багатовимірний процес соціокультурної взаємодії між музеєм і його аудиторією, спрямований на обмін знаннями, цінностями та смислами, пов'язаними з культурною спадщиною.

У традиційній моделі музейної комунікації переважала одностороння трансляція інформації від інституції до відвідувача, що визначало останнього як пасивного реципієнта знань. Така модель була зосереджена на предметі як основному носії наукової інформації, а головною метою вважалося збереження та передавання фактологічних даних. Натомість сучасна модель музейної комунікації базується на принципах діалогу, інтерактивності та залучення аудиторії до процесу інтерпретації культурного контенту. У цьому контексті музей постає не лише як сховище артефактів, а як відкритий комунікативний

простір, у якому відвідувач стає співтворцем смислів, а комунікація – засобом формування особистісно значущого досвіду взаємодії з культурною спадщиною.

У сучасних музеях комунікація стає двосторонньою – музей не лише «говорить», а й «слухає». Тобто важливо не просто інформувати, а взаємодіяти: дізнаватися, як люди сприймають експозицію, що для них важливо, як вони можуть брати участь у житті музею.

Основними формами музейної комунікації є: експозиційна (створення експозицій, виставок), освітня (проведення лекцій, майстер-класів, квестів, інтерактивних заходів), інформаційна (публікування інформації на сайтах, соціальних мережах, видання каталогів, буклетів), емоційна (створення атмосфери співпереживання, зацікавлення), діалогічна (обмін думками, співпраця з відвідувачами, громадою, залучення їх до створення контенту про музейний заклад).

Через різноманітні заходи та проєкти реалізується практичний аспект функціонування музею, так і соціокультурний вимір його взаємодії з суспільством. Музейні практики становлять прикладний рівень музейної діяльності, що забезпечує реалізацію її головних функцій – науково-дослідної, фондової, експозиційної, комунікативної, освітньої, виховної та культуротворчої. Залежно від функціонального спрямування, у структурі музейних практик виділяють кілька основних груп: фондово-зберігальні, експозиційно-виставкові, науково-дослідні, освітньо-комунікаційні. Кожна група володіє відповідно власним рівнем комунікації та взаємодії з музейним предметом.

Музей поступово стає відкритішим для відвідувачів, водночас зберігаючи одну зі своїх ключових функцій – систематичний збір, облік та збереження предметів музейного значення. Фондово-зберігальні практики охоплюють виявлення, наукову атрибуцію, інвентаризацію, паспортизацію, реставрацію та забезпечення умов збереження музейних предметів. Їх завдання полягає у збереженні матеріальної цілісності та наукової достовірності музейного фонду. У музеях активізується робота з уточнення атрибутивних даних предметів,

оскільки з'явилась можливість за допомогою інформаційно-комунікаційним технологіям налагодити спілкування з фахівцями з України та світу. Сучасні тенденції передбачають використання цифрових технологій й для обліку та моніторингу колекцій, впровадження спеціалізованих програмних систем управління фондами. Завдяки активній взаємодії з громадськістю та налагодженій комунікації з відвідувачами стає можливим цілеспрямоване поповнення фондів колекцій новими, цінними артефактами.

Поширення інформації про експозиційну та виставкову діяльність музею сприяє формуванню у суспільства розуміння щодо того, які саме предмети мають наукову, історичну чи культурну цінність і можуть бути передані до музейної інституції. Така просвітницька діяльність не лише розширює уявлення громадян про музейні практики, а й стимулює їхню участь у збереженні національної культурної спадщини.

Основою всієї багатогранної діяльності будь-якого музею є музейний предмет як первинна одиниця обліку, збереження та наукового опрацювання. Саме завдяки систематичному накопиченню, збереженню, вивченню та комплексному дослідженню музейних предметів формується інтелектуальний потенціал установи, що уможливорює створення нових експозицій, тимчасових виставок, науково-популярних проєктів та інших музейних продуктів.

Для Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського питання формування фондової колекції стало одним із першочергових і стратегічно важливих завдань, особливо на етапі становлення установи. Відсутність достатньої кількості оригінальних матеріалів, пов'язаних із родом Липинських загалом, та В'ячеславом Липинським зокрема, вимагала активного пошуку джерел комплектування.

Вирішальну роль у збагаченні музейних фондів відіграли нащадки родини. Племінники В'ячеслава Липинського, а також його донька, починаючи з середини 1990-х років, передали до музею значний комплекс матеріалів – фотодокументи, архівні джерела, особисті речі та предмети побуту, що належали

старшому поколінню Липинських. Ці надходження стали фундаментальними для реконструкції родинної історії та інтелектуальної спадщини мислителя.

Окремим напрямом поповнення фондів стало надходження друкованих матеріалів та документальних свідчень від українців діаспори, які проживали в різних країнах Європи та Північної Америки. Ці матеріали не лише розширили предметне наповнення музейної збірки, а й сприяли формуванню ширшого, інтернаціонального контексту дослідження життя та діяльності В'ячеслава Липинського.

Науково-дослідні практики музею охоплюють процеси вивчення музейних колекцій, підготовку наукових публікацій, участь у конференціях [36, с. 5, 52, 120, 136, 146, 150], експедиціях, створення каталогів. Музей у цьому контексті функціонує як дослідницький осередок, що генерує нове знання про історію, мистецтво, матеріальну та духовну культуру. Так, створення постійної експозиції Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського ґрунтувалося передусім на наявних музейних предметах, які стали базовим джерелом для формування змістового наповнення та структурно-тематичної концепції. Розробка тематико-структурних планів, опрацювання наративної логіки експозиції, а також пошук, відбір і наукове атрибутування експонатів тривали упродовж кількох років і вимагали комплексної дослідницької роботи [53, с. 7].

Інтерактивними формами роботи з публікою, спрямованими на популяризацію знань і залучення різних соціальних груп до культурного діалогу, є освітньо-комунікаційні практики. До них належать екскурсії, лекції, квести, інтерактивні уроки, музейні майстерні тощо. Особлива увага приділяється інклюзивним програмам і музейній педагогіці, що розглядає музей як відкритий освітній простір. Так, важливим напрямом роботи Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського є популяризація традиційних українських ремесел і декоративно-ужиткового мистецтва, що реалізується, зокрема, через проведення численних майстер-класів. До творчої та освітньої діяльності установи долучалися відомі майстри та аматори народного мистецтва: Марія

Кравчук, Олеся Іщук, Оксана Білик, Леся Дембровська, Андрій Бондарук, Ірина Сардак, Ольга Куляша, Мирослава Кліщук, які передавали свої знання та практичні навички відвідувачам різних вікових груп.

Щоб привернути увагу ширшої аудиторії та забезпечити активне культурне життя, у музейному просторі регулярно організовують різноманітні заходи. Серед них – круглі столи, наукові конференції, публічні лекції, відкриття тематичних виставок [100, с. 431], творчі зустрічі та майстер-класи [17]. Такі події у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського сприяють не лише популяризації родини Липинських, а й перетворенню установи на важливий осередок культурної та освітньої діяльності в регіоні [53]. Зокрема, до ювілейних дат, пов'язаних із життям і діяльністю В'ячеслава Липинського, у музеї організовували наукові конференції та круглі столи [36, с. 52, 120, 136]. У цих заходах брали участь дослідники й фахівці з Луцька, Львова, Рівного та Києва. За підсумками проведених наукових зустрічей підготовлено та опубліковано збірники праць, які узагальнювали результати досліджень та сприяли актуалізації наукової спадщини В'ячеслава Липинського.

Експозиційно-виставкові практики музеїв спрямовані на створення постійних і тимчасових проєктів, розроблення концепцій та художньо-наративних сценаріїв виставок. Вони поєднують наукове осмислення предмета з візуальними засобами подачі, що забезпечують комунікацію між музеєм і відвідувачем.

У Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського безпосередній процес художнього та технічного оформлення експозиції був доволі стислим. Він зайняв лише близько 2,5 місяців. До його реалізації було залучено наукових співробітників Волинського краєзнавчого музею, а також фахівців із суміжних галузей – дизайнерів, фотографів та інших спеціалістів, відповідальних за візуальне та інформаційне структурування експозиційного простору [53, с. 7]. Активна комунікація з фахівцями різних галузей, їх взаємодія з колекцією у результаті дала вдалий результат і за період 2012–2013 років Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського

відвідали 6112 осіб [27, с. 3; 28, с. 3]. Такий показник засвідчує значний інтерес громадськості до новоствореного музею та його експозиції, присвяченої життю й діяльності визначного українського мислителя, історика та державника.

Упродовж багаторічної діяльності Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського було сформовано та представлено понад сотню тематичних виставкових проєктів [34], спрямованих на висвітлення історико-культурної спадщини регіону та постаті В'ячеслава Липинського. Їх реалізація дозволила популяризувати установу, родину Липинських та залучити тисячі відвідувачів.

У ХХІ столітті у музейній сфері спостерігається перехід від традиційних форм експонування до інтерактивних і мультимедійних форматів, які залучають глядача до співпереживання та співтворчості.

Актуалізувати культурну спадщину та покращити комунікаційну взаємодію музеям допомагають виставкові проєкти. Під час відкриття виставок активно відвідують представники місцевих громад, учнівська молодь. Вдалим є досвід поєднання відкриття виставки та культурно-освітнього заходу. Наприклад, у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського після виставки «Ялинкові прикраси. Традиція та сучасність» майстриня народної творчості Валентина Якимович провела майстер-клас з виготовлення ялинкових прикрас з житньої соломи. Всі присутні спробували власними руками виготовити «павука» та «сніжинку» [98, с. 3]. Це сприяло кращій комунікації музейної аудиторії з музейними предметами.

Тоді як майстриня Ольга Куляша проводила майстер-класи з виготовлення ляльки-мотанки. Заняття відбувалися у виставковому залі, де були представлені її авторські роботи. У такій творчій атмосфері учасники могли не лише освоїти техніку створення виробу, а й ближче познайомитися з символікою, матеріалами та традиціями, які майстриня втілює у своїх виробках.

У 2023 році в музеї була представлена етнографічна виставка «ГоспоДар. Народна деревообробка», створена у співпраці наукових співробітників відділу етнографії та народних ремесел Волинського краєзнавчого музею та

Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. До експозиції було включено ретельно відібрані предмети з фондів колекцій обох установ, що дало змогу репрезентувати широкий спектр традиційних технік і напрямів народної деревообробки Волині. А також налагодити кращу внутрішню комунікацію між музейними установами, професійним середовищем.

Виставка експонувалася впродовж двох років і зберігала стабільно високий інтерес у аудиторії, що свідчить про її комплексність, якість підготовки та культурну значущість. Частина відвідувачів завітала до музею саме з метою огляду цього проєкту, що підкреслює його роль як окремого туристично-культурного магніту.

Особливу зацікавленість відвідувачів викликала колекція дерев'яних іграшок, виготовлених майстром Андрієм Бондаруком [81, с. 7]. Ці вироби стали концептуальним акцентом виставки, вирізняючись високим рівнем технічної майстерності, художньою виразністю та збереженням етнографічної автентичності. Додатковою перевагою виставки була її інтерактивність: кожен відвідувач мав змогу безпосередньо ознайомитися з функціональними особливостями іграшок шляхом дотику та взаємодії з ними. Саме поєднання традиційної народної техніки, доступності для огляду та тактильного досвіду формувало унікальність цього культурного продукту й суттєво підсилювало його популярність серед представників різних вікових груп.

Особливої уваги заслуговує щорічна освітньо-культурна ініціатива, започаткована 2012 року: напередодні Великодня у музеї систематично організовуються заняття з писанкарства для школярів та дорослих. Ці заняття не лише сприяють збереженню й відтворенню традиційної техніки розпису писанок, а й виконують важливу просвітницьку функцію, формуючи в учасників глибше розуміння української обрядової культури та її символіки. Часто до Великодня організовуються виставки, або ж запрошуються майстри народної творчості. Так, цьогоріч в межах етно-проєкту «Волинська скриня» майстриня-писанкарка Олена Барчук знайомила гостей музею з особливостями писанкарства і продемонструвала зразки писанок, виконаних за традиційними

волинськими та затурецькими візерунками. Під час майстер-класу вона поділилася секретами своєї техніки розпису та фарбування писанок природними барвниками, звертаючи увагу на особливості добору кольорів, символіку орнаментів і давні народні традиції, які зберігаються у її роботах [88].

Для налагодження ефективної співпраці з навчальними закладами наукові співробітники музею розробили комплексний цикл лекцій, орієнтований на учнів середнього та старшого шкільного віку. Тематичні заняття присвячено життю, громадсько-політичній діяльності та інтелектуальній спадщині В'ячеслава Липинського, а також торкалися питань про його сучасників, окреслювали загальні історичні процеси початку XX століття. Такий освітній цикл мав на меті не лише поглибити знання школярів про ключові постаті українського державотворення, а й сприяти формуванню історичної свідомості, розвитку критичного мислення та зацікавленості українською культурно-історичною спадщиною [35].

Важливими у роботі музеїв є менеджерські та маркетингові практики, що забезпечують організаційне, фінансове та стратегічне управління діяльністю установи. До них належать планування, фандрейзинг, брендинг, розвиток партнерських зв'язків. Цей напрям відображає перехід музею від моделі «зберігача» до моделі активного учасника, який функціонує у ринковому та комунікаційному середовищі.

Новим напрямом у роботі сучасного музею стало використанням віртуального представлення та архівування культурної спадщини. Цифровізація музейної галузі сприяє розширенню доступу до музейних колекцій, розвитку онлайн-комунікації та формуванню цифрової культури пам'яті. Наприклад, у 2011 році у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського було створено у віртуальну екскурсію. Вона стало одним із об'єктів у інтернет-проекті «Україна incognita» [66, с. 456]. Подібні цифрові проєкти відіграють важливу роль у формуванні сучасного музейного простору, оскільки забезпечують широкій аудиторії можливість дистанційного ознайомлення з експозицією. Завдяки віртуальній презентації потенційні відвідувачі можуть попередньо

«відкрити» для себе музей, оцінити його тематичний зміст та культурну цінність. У багатьох випадках саме попередній онлайн-перегляд сприяв зростанню зацікавленості, що, своєю чергою, мотивувало людей відвідати музей уже особисто за першої нагоди.

Упродовж останніх років визначального значення набули соціальні мережі, які сприяють формуванню публічної впізнаваності музеїв та зростанню їх відвідуваності. Цифрові платформи стають важливим інструментом комунікації між музейними установами та різними цільовими аудиторіями, забезпечуючи оперативне поширення інформації, розширення доступу до культурного контенту та активізацію взаємодії з користувачами.

Наукові співробітники Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського систематично використовують можливості соціальних мереж (Facebook, Instagram, TikTok) для популяризації історико-культурної спадщини, пов'язаної з постаттю В'ячеслава Липинського. У своїх публікаціях вони висвітлюють окремі аспекти біографії мислителя, елементи музейної експозиції, виставки, а також заходи наукового, освітнього та культурного характеру, що відбуваються в установі. Така діяльність сприяє формуванню позитивного іміджу музею та підвищенню рівня зацікавленості до його діяльності.

Важливою складовою ефективної комунікаційної стратегії музею є одночасна присутність на кількох соціальних платформах, кожна з яких має власні особливості та охоплює різні вікові групи. Зокрема, Facebook виступає майданчиком для більш розгорнутих інформаційних матеріалів, доповнених фотодокументами; саме тут зосереджена аудиторія старшого віку, що активно долучається до обговорень і підтримує сталий зв'язок із музеєм. Натомість Instagram орієнтований переважно на молодшу аудиторію та представлений візуальним контентом із лаконічними коментарями, що робить його ефективним інструментом привернення уваги та формування позитивних емоційних вражень.

Окрему роль у сучасній цифровій комунікації відіграє TikTok, який, попри первинне позиціонування як розважальної платформи, дедалі частіше використовується культурними інституціями для залучення молодіжної

аудиторії. Короткі відеоролики дозволяють музеям презентувати складні теми у доступній та динамічній формі, розширюючи спектр способів взаємодії з користувачами. Активне та стратегічне використання соціальних мереж сприяє не лише зростанню впізнаваності музею, а й формуванню інтерактивного середовища, у якому культурна спадщина набуває нового звучання та ширшої аудиторії.

Ще одним каналом комунікації між музеєм та відвідувачем є Книга відгуків. Усіх відвідувачів музею працівники інформують про можливість залишити свої враження у Книзі відгуків або на сторінках музею в соціальних мережах, із зазначенням офіційних акаунтів музею під час публікації матеріалів у власних профілях, оскільки це сприяє підвищенню видимості закладу в інформаційному просторі та формуванню ширшої аудиторії.

Досить часто відвідувачі поширюють у соцмережах високоякісні фотографії та особисті описи музейної експозиції, відображаючи її з позиції власних вподобань. Подібний контент є цінним, адже кожен відвідувач виокремлює ті елементи експозиції, які є найбільш значущими та цікавими саме для нього, що створює багатовимірний погляд на музейне середовище.

Завдяки таким публікаціям формується додаткова інформаційна база про музей, його тематичне наповнення та окремі експонати, які привернули особливу увагу гостей. Це не лише підсилює популяризацію культурної спадщини, але й сприяє розвитку комунікаційної взаємодії між музеєм та громадськістю, розширюючи коло зацікавлених осіб і підвищуючи рівень обізнаності про діяльність установи.

Після 2022 року українські музеї активно адаптуються до нових реалій війни, втрат і культурних викликів. Серед ключових тенденцій: посилення ролі музеїв як інституцій пам'яті та спротиву; розвиток польових практик евакуації та збереження колекцій у кризових умовах; розширення цифрових та волонтерських ініціатив; зміщення фокусу від демонстрації предмета до переосмислення контексту, зокрема й через людські історії, травму, досвід війни та національну ідентичність.

В умовах повномасштабної військової агресії росії в останні роки питання збереження культурної спадщини України набуло особливої актуальності. Через постійні ризики, пов'язані з бойовими діями, жодна пам'ятка чи музейна інституція, незалежно від географічного розташування, не може вважатися повністю захищеною. У зв'язку з цим в Україні суттєво активізувалися процеси цифровізації культурної спадщини, зокрема роботи з формування єдиного електронного реєстру музейних предметів, що є важливим елементом системи їхньої безпеки, ідентифікації та обліку. Наукові співробітники Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського з 2024 року систематично вносять описані музейні предмети до електронного Реєстру Музейного фонду України відповідно до чинних нормативно-правових вимог. Одночасно проводиться робота з опрацювання та оцифрування тих предметів, що були описані в попередні роки, але ще не включені до єдиної бази даних [75].

Станом на сьогодні до електронного реєстру вже внесено близько половини музейних предметів, що зберігаються в установі. Цей процес має ключове значення для гарантування збереження унікальних колекцій, забезпечення їхньої доступності для науковців і фахівців, а також для створення надійної системи захисту культурних цінностей в умовах воєнних викликів.

Також формування єдиного електронного реєстру музейних предметів створює додаткові можливості для вивчення колекцій науковцями, краєзнавцями, які можуть безпосередньо звернутися до тих музейних закладів, де зберігаються предмети, що потрапили до їх сфери наукового зацікавлення.

Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського демонструє комплексну реалізацію музейних практик: від створення фондового зберігання та реставрації до експозиційно-виставкової роботи, освітніх програм і цифрової комунікації. Це хороший приклад того, як невеликий меморіальний музей може поєднувати традиційні та сучасні підходи. Передусім, музей успішно реалізує фондово-зберігальні та дослідницькі практики, забезпечуючи наукову систематизацію і фізичне збереження предметів родинної спадщини Липинських. Відновлення історичної садиби та створення експозиційної

структури на основі автентичних матеріалів сприяють збереженню історико-культурної автентичності місця та формуванню простору історичної пам'яті.

Водночас, експозиційно-виставкові та освітньо-комунікаційні практики музею демонструють сучасні підходи до репрезентації минулого, через використання сучасних наративних форм, інтерактивних заходів, тематичних виставок і співпрацю з освітніми закладами. Це сприяє поглибленню історичної свідомості громади та формуванню ціннісного ставлення до спадщини.

Діяльність Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського демонструє комплексну реалізацію музейних практик на рівні регіонального музею, що виконує важливу місію збереження пам'яті про видатного українського мислителя та державотворця, сприяє розвитку локальної ідентичності та культурної самосвідомості Волині, а також забезпеченні соціокультурного функціонування, інтеграції минулого у сучасний культурний простір [57]. Музей не лише виконує традиційну функцію збереження й вивчення історико-культурних цінностей, але й активно розвиває освітні, наукові та цифрові напрями діяльності, які спрямовані на залучення громади, молоді й науковців до осмислення українського державотворчого досвіду.

Окрему роль у функціонуванні музею відіграють цифрові та менеджерські інновації, адже присутність у мережі Інтернет, партнерства з іншими закладами культури, дозволяють установі адаптуватися до сучасних викликів і залишатися активним учасником культурного процесу регіону.

Отже, комплексне використання музейних практик як багатовимірної системи діяльності установи, у якій поєднуються традиційні методи з інноваційними підходами, сприяють трансформації ролі музею: від сховища артефактів до активного учасника суспільного діалогу й носія колективної пам'яті.

2.3. Реекспозиційні практики

Поява нових сучасних форм експозиційного показу та методик побудови музейних експозицій вимагають від наукових працівників проведення

реекспозиції музею. Цей процес включає в себе оновлення та переосмислення постійної музейної експозиції, тобто тих залів чи виставкових просторів, які вже були створені раніше.

У рамках реекспозиції музей не створює експозицію з нуля, а оновлює діючу, змінюючи її концепцію, оформлення або підхід до подання матеріалу.

Найчастіше метою реекспозиції є: актуалізація змісту (наприклад, відобразити нові історичні дослідження або сучасні підходи до інтерпретації подій); оновлення дизайну (зробити простір більш інтерактивним, зручним і привабливим для відвідувачів); залучення нової аудиторії (особливо молоді, внутрішніх та зовнішніх туристів); збереження актуальності музею. «Сталість – це смерть музею як популярного публічного закладу» [85, с. 95].

Прикладом успішної реекспозиції музейного простору можна вважати комплексні роботи, здійснені у 2024 році щодо «Сірого» і «Білого» будинків Колодяженського літературно-меморіального музею Лесі Українки [90].

Реекспозиція мала на меті відтворити автентичне культурно-побутове середовище родини Косачів кінця XIX – початку XX століття, а також актуалізувати творчу спадщину Лесі Українки крізь призму сучасних музейних підходів до інтерпретації літературної та національної пам'яті.

Етапи реалізації проєкту з реекспозиції включали: аналітичне опрацювання існуючої експозиції, наукове обґрунтування нової концепції, реставраційно-підготовчі роботи, а також впровадження сучасних мультимедійних засобів для забезпечення інтерактивності сприйняття. Упродовж зазначеного періоду було здійснено комплексну реконструкцію приміщення музею та проведено масштабні роботи з оновлення постійної експозиції. Реекспозиційні заходи охоплювали модернізацію системи освітлення, встановлення спеціалізованого обладнання для експонування.

Проведення ремонтних робіт і оновлення експозиції саме по собі ще не гарантує зростання відвідуваності музею. Тому, окрім технічного вдосконалення, музейні працівники переосмислили форми комунікації з

аудиторією, орієнтуючись на принципи відкритості, діалогу та міжкультурного взаєморозуміння.

З метою залучення ширшої аудиторії було здійснено ребрендинг установи, а також створено офіційні сторінки музею у соціальних мережах, що сприяло підвищенню його пізнаваності та активній взаємодії з відвідувачами. Використання цифрових комунікаційних платформ стало важливим чинником популяризації музею в інформаційному просторі, оскільки дозволило не лише інформувати громадськість про поточні події, а й формувати сталі канали зворотного зв'язку з аудиторією. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку музейної справи, які передбачають інтеграцію традиційних форм представлення культурної спадщини з новітніми технологіями та принципами цифрової комунікації. Завдяки цьому Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки постає не лише як охоронна інституція, а й як динамічний культурний центр, відкритий до діалогу із суспільством [72].

Реалізація культурного проєкту «Садиба Косачів – сучасний осередок культурних наративів і сенсів українського суспільства», який упроваджувався Волинським краєзнавчим музеєм, відбувалася за фінансової підтримки Українського культурного фонду за програмою «Відновлення культурно-мистецької діяльності» [56]. Підтримка Українського культурного фонду відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку регіональних музейних інституцій, адже надає можливість реалізовувати інноваційні проєкти, спрямовані на переосмислення культурної спадщини та її інтеграцію в сучасний гуманітарний простір. Завдяки таким програмам музеї перетворюються з традиційних сховищ історичної пам'яті на активні комунікативні майданчики, здатні формувати нові культурні смисли й залучати громаду до співтворення культурного простору України.

Результатом проведених робіт з оновлення музею стала не лише зміна візуально-естетичного вигляду музейного простору, але й підвищення його науково-освітньої цінності. Реекспозиція забезпечила глибше розкриття художніх і символічних аспектів української культури, сприяла формуванню

нового комунікативного простору між музеєм і аудиторією. Завдяки цьому Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки утвердився як сучасний культурно-освітній центр, що поєднує традицію та інновації у представленні родини Косачів.

Зазначимо, що наукові співробітники Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського також усвідомлювали необхідність проведення реекспозиції з метою підвищення ефективності сприйняття відвідувачами музейної інформації, а також у зв'язку з появою нових цінних та змістовно значущих експонатів. У процесі екскурсійної діяльності працівники здійснювали систематичний аналіз чинної експозиції з позицій її інформативності, логічної побудови, композиційної цілісності та рівня доступності для різних категорій відвідувачів. Результати таких спостережень лягали в основу коригування окремих тематичних блоків, візуального оформлення та оновлення експозиційних рішень.

Метою реекспозиції було створення більш цілісного, змістовно насиченого та естетично виразного музейного простору, який би забезпечував поглиблене розкриття постаті В'ячеслава Липинського як видатного історика, політичного мислителя та державотворця. Основними завданнями було оновлення концептуальної структури експозиції, зокрема розширення інформаційного поля за рахунок нових джерел, документів і предметів меморіального походження. Реалізація реекспозиції сприяла підвищенню наукового, освітнього та культурно-просвітницького потенціалу музею, посиленню його ролі як осередку дослідження та популяризації спадщини В'ячеслава Липинського.

Трансформації в експозиції відбувалися поступово, з урахуванням появи нових, значущих з історико-культурної точки зору, предметів чи документів. Такі зміни мали за мету не лише збагачення експозиції, а й актуалізацію певних аспектів життя та діяльності В'ячеслава Липинського, відповідно до сучасних тенденцій музейної інтерпретації та запитів аудиторії. Часткові оновлення також

здійснювалися з метою акцентування уваги на окремих етапах біографії вченого, його творчості в історичному процесі початку XX століття.

У 2019 році в Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського було ініційовано перегляд структурної організації експозиційного простору з метою акцентування уваги на маловідомих аспектах життя родини Липинських. Зокрема, виникла ідея частково трансформувати тематичне наповнення виставкової зали № 1, розташованої на першому поверсі музею, шляхом перенесення матеріалів із першої експозиційної зали. Ці матеріали стосувалися молодшого брата В'ячеслава – Станіслава Липинського, агронома-селекціонера, відомого своєю фаховою діяльністю у галузі сільського господарства, а також документально відображали функціонування родинного маєтку у селі Затурці. Одним із ключових елементів оновлення стало перенесення інтер'єрної реконструкції «Кабінет Станіслава Липинського», яка мала не лише меморіальне, а й наукове та освітнє значення.

На початку 2021 року наукові співробітники музею Н. Г. Гатальська та В. Г. Кушнір розпочали роботу над розробкою тематико-експозиційного плану з метою вдосконалення експозиції першої зали музею [82]. У процесі проєктування було прийнято концептуальне рішення поділити експозиційний простір на два окремих, але змістовно взаємопов'язаних, тематичних блоків: «Історія села Затурці»; «Родина Липинських». У першому – представлено історичну ретроспективу населеного пункту, а саме: від найдавнішого періоду (городище) до перших письмових згадок у джерелах. Особливу увагу приділено сакральним архітектурним пам'яткам – костелу Святої Трійці та церкві преподобної Параскеви Сербської. Також розглядається соціокультурне середовище Затурець, зокрема діяльність українських і польських шляхетських родин, які відігравали вагомий роль у місцевому житті.

Тематичний блок «Родина Липинських» присвячений родоводу В'ячеслава Липинського, походження шляхетського роду Липинських, біографічним даним окремих його представників, а також розвитку фільваркового господарства, який належав родині. Увага акцентується на соціально-економічних процесах, що

супроводжували діяльність поміщицького маєтку, як важливого елементу господарського устрою тогочасної Волині.

Розроблений план дозволив не лише структурно оптимізувати подачу музейного матеріалу, а й поглибити змістове наповнення експозиції, зробивши її більш інформативною та інтегрованою у контекст регіональної історії та роду Липинських.

У рамках вдосконалення експозиційного простору було ухвалено рішення про залучення професійних художників з метою створення діорами як важливого візуального та емоційного елементу музейної інтерпретації. Наукові співробітники музею ініціювали співпрацю з художницями Оленою Звягінцевою та Лілією Дацюк, які реалізували авторський мистецький проєкт – панорамне зображення історичного краєвиду із зображенням давнього городища «Городець» на тлі Садівського лісу та витoku річки Турії [57].

Доповненням до діорами став виготовлений макет селянської садиби, що включає реконструктивні елементи традиційної волинської житлової архітектури – фрагменти хати та повітки. Простір навколо діорами було тематично наповнено автентичними музейними предметами з фондової колекції, що відповідають представленому історико-побутовому контексту.

Цікавим рішенням для реконструйованої музейної експозиції стало включення антропоморфних фігур, що уособлюють мешканців села Затурці кінця XIX – початку XX століття. Ці зображення селянських типажів органічно інтегровані в інтер'єр сільського подвір'я та виконують не лише декоративну, а й важливу науково-просвітницьку функцію, адже дозволяють глядачеві краще візуалізувати особливості повсякденного життя місцевого населення зазначеного періоду.

Важливе місце в композиції займає фігура чоловіка, зайнятого плетінням кошика – одного з видів ремесла, поширеного серед сільського населення Волині. Це заняття було тісно пов'язане з природними умовами краю, зокрема наявністю сировини (лоза, рогіз, очерет), і задовольняло як побутові потреби селянського господарства, так і функціонувало як форма підсобного заробітку.

Біля «хати» розміщена фігура жінки, яка сидить за коловоротком. Цей елемент експозиції ілюструє процес прядіння ниток із конопель, льону та вовни – традиційне заняття сільських жінок, що відігравало важливу роль у забезпеченні тканиною.

Додаткову атмосферну глибину створює зображення центральної дитячої сцени на сільському подвір'ї: дівчинка (4–5 років) з лялькою та хлопчик (2–3 років), що сидить на дерев'яному конику – популярній народній іграшці, яка була поширена серед дітей у селянських родинах. Ці фігури надають експозиції емоційної насиченості й автентичності, демонструючи традиційні форми дитячої активності та іграшки, притаманні селянському середовищу. Зокрема, дерев'яний коник є типовим прикладом народної іграшки, яка сприяла фізичному та емоційному розвитку дитини в умовах натурального побуту. Така сцена не лише «оживляє» музейний простір, але й слугує ілюстрацією традиційного виховання та дозвілля дітей у межах селянського середовища.

Усі постаті зображені в одязі, характерному для Волині кінця XIX – початку XX століття. Чоловіче вбрання представлено сорочкою з домотканого полотна, широкими лляними штанами та крайкою, а також традиційним плетеним з соломки брилем. Жіноче вбрання включає сорочку з вишивкою, спідницю, фартух, намисто та хустку, пов'язану згідно з місцевими звичаями. Дитячий одяг теж відповідає етнографічним зразкам: проста довга сорочка. Взуття – постолі. Застосування автентичних зразків одягу посилює етнографічну достовірність експозиції та сприяє глибшому розумінню матеріальної культури регіону. Та в комплексі з іншими залами дозволяє відвідувачу порівняти побут селян та шляхти, шляхів їх взаємодії та запозичень окремих елементів в організації життєдіяльності.

Введення в експозиційний простір образів сільських жителів дозволяє не лише зобразити типові соціальні ролі у традиційному аграрному суспільстві, а й посилити інтерактивний та емоційний вплив на відвідувачів. Такий підхід відповідає сучасним принципам музейної справи, зокрема концепції «музею, орієнтованого на досвід», де візуалізація та реконструкція побутових сцен

виступають ефективними інструментами формування у глядача глибшого історико-культурного занурення.

Таке комплексне оформлення дозволило створити глибокий візуально-емоційний образ локального історичного середовища, сприяючи формуванню у відвідувачів цілісного уявлення про традиційну матеріальну культуру регіону та просторово-часові умови життя населення в минулих століттях.

У першій залі експозиції, у розділі, присвяченому роду Липинських, представлено матеріали, що висвітлюють генеалогічне походження сім'ї, її родовід, соціально-економічні умови життя у с. Затурці, а також біографічні відомості про окремих її представників. Окрему увагу приділено висвітленню особливостей організації та розвитку фільваркового господарства, яке функціонувало на території маєтку. Серед предметів матеріальної культури експонуються зразки цегли, виготовленої на місцевій цегельні, що належала Липинським, а також особистий предмет Станіслава Липинського – попільничка.

Центральну частину експозиційної площини займає портрет В'ячеслава Липинського, виконаний художницею І. Дацюк. Поруч розміщено збільшені фотокопії представників родини. Додатковий історико-побутовий контекст створюють інтер'єрні об'єкти першої половини ХХ ст., зокрема настінний годинник, дорожня фотокамера та меблі того часу, які відтворюють атмосферу повсякденного життя представників заможної волинської шляхти.

У другій експозиційній залі Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського відбулися суттєві оновлення, пов'язані із розробкою та впровадженням нового тематико-експозиційного плану, спрямованого на створення розділу під назвою «Мисливська вітальня». Ця експозиція репрезентує одну зі сторін приватного життя родини Липинських, зокрема захоплення полюванням.

Відомо, що Казимир та Станіслав Липинські – батько і брат В'ячеслава – періодично організовували полювання у власному лісі, запрошуючи до участі в ньому друзів та родичів. Полювання розглядалося не лише як форма дозвілля, а

й як частина шляхетського культурного укладу, що був характерний для поміщицького середовища Волині кінця XIX – початку XX ст.

Серед представлених у «Мисливській вітальні» предметів: патронташ, ягдташ, чохол для рушниці, повідці для собак, а також декоративні вішаки для одягу та амуніції, виготовлені з рогів та кінцівок дрібних копитних тварин, подаровані музею місцевими жителями.

Художнє наповнення експозиції представлено двома картинами: одна виконана в техніці гобелену, інша – олійним живописом. Обидва твори зображують сцени полювання, доповнюючи загальну атмосферу інтер'єру та надаючи візуального контексту до теми.

З метою інтерактивної взаємодії з відвідувачами в залі облаштовано стилізовану фотозону з декоративним каміном, яка користується популярністю серед гостей музею. Цей елемент не лише підсилює естетичне враження від експозиції, а й сприяє формуванню емоційного зв'язку між глядачем та представленим історичним контекстом.

У третій експозиційній залі суттєвих структурних змін не відбулося, збережено цілісність і концептуальну завершеність експозиції, присвяченої одному з найважливіших періодів життя В'ячеслава Липинського. Представлені матеріали охоплюють ключові етапи його особистісного та професійного становлення: навчання в Ягеллонському та Женевському університетах, активне залучення у громадську, наукову та політичну роботу, господарювання у власному маєтку на Уманщині, службу в лавах російської армії під час Першої світової війни, дипломатичну діяльність на посаді посла Української Держави у Відні (1918–1919 рр.), а також останній період життя – еміграцію, тривалу боротьбу з туберкульозом та смерть у санаторії «Вінервальд» (Австрія) у 1931 році [43, с. 4].

Експозиція візуалізує не лише біографічні віхи, а й ідейну еволюцію В'ячеслава Липинського як історика, політичного мислителя, аристократа та державника. Окрему увагу приділено інтелектуальному спадку вченого, його

епістолярній спадщині, а також внеску в формування українського консерватизму.

У межах тематичного оновлення були внесені незначні зміни до інтер'єру кабінету В'ячеслава Липинського з метою підвищення експозиційної виразності та автентичності реконструкції особистого простору вченого. Основною метою внесених змін було створення автентичної атмосфери кабінету як простору інтелектуальної діяльності, у якому формувалися політичні та філософські ідеї мислителя. Елементи інтер'єру – письмовий стіл, книжкові шафи, особисті речі та дрібні предмети повсякденного вжитку – дозволяють не лише унаочнити побут В'ячеслава Липинського, але й глибше осмислити його світогляд та життєві пріоритети.

Інтер'єр відтворює дух епохи початку ХХ ст., а також відображає типову атмосферу культурного середовища, в якому поєднувалися традиції консерватизму, інтелектуального пошуку та національного служіння.

Природним та концептуально вивіченим продовженням основної експозиції Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського стала тематична виставка «Добірне колосся Станіслава Липинського», присвячена життю та діяльності його молодшого брата – відомого агронома, селекціонера Станіслава Липинського. Виставковий простір не лише репрезентує наукову й господарську діяльність Станіслава, а й органічно поєднує історико-біографічний контекст із реконструкцією побутового середовища родини Липинських.

Експозиція була спрямована на поглиблене висвітлення аграрної та науково-господарської діяльності Станіслава Липинського у родинному маєтку у Затурцях. У межах експозиції демонструвалися як оригінальні, так і копійні документальні та фотоматеріали, серед яких план-карта господарства 1914 р., дипломи, журнали, а також унікальні фотознімки Станіслава Липинського, його дружини Марії та їхніх дітей. Особливу цінність становили матеріали, що ілюструють селекційні експерименти та структуру господарства Липинських у міжвоєнний період.

Значну увагу було приділено репрезентації сільськогосподарської моделі, яку впроваджував Станіслав Липинський у своєму маєтку. Його діяльність вписується у ширший контекст аграрної модернізації Волині у міжвоєнний період, зокрема застосування тогочасних методів селекції зернових культур, оптимізації сівозмін та агрономічного консультування місцевих господарств [95, с. 26].

Під час підготовки до виставки музей налагодив тісну співпрацю з Луцьким національним технічним університетом. За задумом куратора виставки центральним експонатом мав бути тривимірний макет господарства Липинських у Затурцях. Цей проєкт і втілили студентки Луцького національного технічного університету Катерина Олексійовець та Дар'я Білоус під керівництвом доцента Петра Івановича Біскуба. Макет візуалізував просторову організацію маєтку, включаючи розміщення житлових та господарських об'єктів, що значно посилило інтерактивність виставки та сприяло глибшому залученню відвідувачів [58, с. 4].

Створення виставки «Добірне колосся Станіслава Липинського» стало логічним продовженням музейної експозиції, спрямованої на комплексне представлення родинної історії Липинських, у тому числі в аспекті соціально-економічної та наукової діяльності окремих її представників. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку меморіальних музеїв, що прагнуть репрезентувати багатогранність особистості та контекст її життя.

Виставка не лише доповнила основну експозицію музею, а й розширила тематичні горизонти науково-просвітницької роботи установи, сприяючи зростанню інтересу до історії аграрної культури Волині та наукової спадщини родини Липинських.

Завершують експозицію музею елементи інтер'єру, які відтворюють атмосферу їдальні у маєтку Липинських у Затурцях. Меблі першої половини ХХ ст., серед яких овальний обідній стіл, дерев'яні крісла, а також сервант для посуду, були передані до музейної колекції Ядвігою Бобровою, спадкоємицею лікаря Мар'яна Боброва, що працював у Луцьку в міжвоєнний період, під час

німецької окупації та повоєнний період. Ці предмети інтер'єру не лише поглиблюють уявлення про побут шляхетських родин, а й підсилюють історичну достовірність експозиційного простору, створюючи ефект занурення у культурне середовище волинської шляхти початку XX ст.

Зазначимо, що дані рішення щодо реекспозиції прийняті під час реекспозиції були зумовлені необхідністю позбутися певних труднощів у сприйнятті загальної концепції експозиції музею з боку відвідувачів. Оскільки, у практичній реалізації тематичної структури виявилось, що ознайомлення з обраною концепцією експозиції спричиняло певні порушення хронологічної та тематичної логіки подачі матеріалу. Увага відвідувачів акцентувалася не на постаті В'ячеслава Липинського, а на його братові, що спричиняло певну дезорієнтацію в екскурсійному процесі.

Така ситуація висвітлила актуальну проблему балансування між розширенням історико-культурного контексту експозиції та збереженням чіткої ієрархії музейного наративу, притаманного меморіальним установам. У межах меморіального музею, де центральною фігурою є конкретна історична особа, зміщення акцентів на другорядні постаті без відповідної інтерпретаційної стратегії може призводити до зміщення смислових акцентів. Подібні виклики вимагають ретельного аналізу сценарного плану експозиції, з урахуванням принципів контекстуалізації та когнітивного сприйняття інформації. Тому необхідність додаткових роз'яснень під час екскурсій й актуалізувало потребу в перегляді загальної структури експозиційного маршруту відповідно до наукових стандартів музейної справи.

З часу реалізації зазначених змін в експозиційній структурі музею минуло чотири роки. Упродовж цього періоду наукові співробітники Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського продовжують системну роботу з удосконалення змістового наповнення та візуального оформлення експозиції. Особливу увагу приділяють вивченню відгуків та спостереженню за поведінковими реакціями відвідувачів з метою виявлення рівня сприйняття,

інтересу до окремих тематичних блоків та загального емоційного впливу експозиції.

Тепер в оновленій експозиції представлено комплексні матеріали, що висвітлюють походження роду Липинських, їхнє життя у маєтку села Затурці, а також особливості функціонування шляхетського господарства у регіоні. Значне місце відведено біографічним відомостям про окремих членів родини, що дозволяє простежити як особисті життєві історії, так і соціально-культурний контекст, у якому вони розгорталися. Завдяки цьому експозиція виходить за межі суто персоналістичного підходу, демонструючи широкий історичний фон доби.

Центральне місце у музейній експозиції займає постать В'ячеслава Липинського – історика, політика, громадського і військового діяча, чия інтелектуальна спадщина посіла визначне місце у розвитку української політичної думки першої половини ХХ ст. Тут зосереджено фотодокументальні матеріали, рукописи, листування, публікації, які розкривають різні грані його діяльності: від наукових студій до політичних концепцій українського державотворення.

Важливою складовою експозиції стали предмети матеріальної культури, які репрезентують повсякденне життя та побут волинської шляхти кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. Серед них – меблі, посуд, елементи інтер'єру, що дозволяють відвідувачеві зануритися в атмосферу доби та сформувати цілісне уявлення про соціокультурне середовище, у якому жив і працював В'ячеслав Липинський.

Сучасна експозиція музею виконує подвійну функцію: з одного боку, вона слугує збереженню та популяризації особистої спадщини В'ячеслава Липинського, з іншого – є цінним джерелом для вивчення історії волинської шляхти та культурних процесів на українських землях кінця ХІХ – початку ХХ ст. Завдяки цьому Затурцівський меморіальний музей стає не лише меморіальним простором, але й науково-освітнім центром, що сприяє формуванню історичної пам'яті та розвитку музейної комунікації.

Таким чином, реекспозиція сприяє оновленню існуючої експозиції з метою її осучаснення, створення науково точного й привабливого середовища для відвідувачів. Реекспозиція у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського є прикладом комплексного підходу до візуалізації історико-біографічного наративу в музеї персоналії, у якому поєднуються меморіалізація, наукова достовірність, цілісність сприйняття та культурна інтерпретація національного ідеолога, історика, мислителя В'ячеслава Липинського.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Тимчасові виставки: тематика і цільова аудиторія

Виставкова діяльність є важливим напрямом музейної практики, що забезпечує широке залучення суспільства до культурної спадщини. Вона сприяє не лише поширенню науково обґрунтованих знань про історичні події та видатних особистостей, а й формуванню стійкого суспільного інтересу до минулого. Музейна виставка – це тимчасова експозиційна форма, спрямована на репрезентацію актуальної наукової, культурної або соціально значущої теми, реалізована на основі музейних предметів основного та допоміжного фондів. Вона виступає динамічною складовою експозиційної діяльності музею, що забезпечує гнучкість у поданні музейного змісту та створює умови для інноваційних підходів до інтерпретації культурної спадщини [67, с. 84–85].

Завдяки своїй мобільності виставка виконує важливу функцію у розвитку та вдосконаленні постійних експозицій, стимулюючи оновлення музейних наративів і форм презентації матеріалу. Проведення виставок сприяє підвищенню ефективності використання музейних колекцій, активізує процеси міжмузейної комунікації та забезпечує ширший доступ до культурних цінностей, включно з експонатами з інших музейних інституцій і приватних зібрань.

Виставки виступають дієвим інструментом музейної комунікації, який поєднує освітню, виховну та культурно-просвітницьку функції, а також дозволяє актуалізувати фонди у сучасному культурному просторі. Через демонстрацію унікальних предметів, інтеграцію сучасних технологій і використання різних форм подачі матеріалу виставкова діяльність забезпечує взаємодію з різними цільовими аудиторіями, зокрема молоддю. У ширшому розумінні вона є формою діалогу між минулим і сучасним, що сприяє формуванню історичної пам'яті, розвитку культурної ідентичності та естетичного сприйняття світу.

Виставкова діяльність посідає вагоме місце у структурі експозиційної роботи будь-якого музею, оскільки вона не лише сприяє популяризації музейних

колекцій, але й виконує важливу просвітницьку та науково-комунікативну функцію. Особливого значення виставки набувають у меморіальних музеях, адже їхня тематика зазвичай має чітко окреслені межі, пов'язані з життям і діяльністю певної особи чи родини. Це зумовлює певні обмеження у формуванні основної експозиції, проте саме виставкова робота відкриває широкі можливості для урізноманітнення музейного простору.

Організація виставок у меморіальних музеях дозволяє доповнювати основну експозицію новими аспектами історико-культурного контексту, розширювати тематику за межі суто біографічного чи родинного матеріалу, вводити до наукового й суспільного обігу нові джерела та артефакти. Завдяки цьому відбувається активізація дослідницького інтересу, формування нових інтерпретаційних підходів та забезпечується міждисциплінарний характер музейної комунікації.

Також виставки у меморіальних музеях виконують важливу соціокультурну функцію: вони сприяють залученню різних вікових та соціальних груп відвідувачів, враховують їхні інтереси та культурні потреби. Через варіативність тематичних і концептуальних рішень виставкова діяльність стає дієвим інструментом розширення аудиторії музею, залучення молоді та підвищення рівня культурної інтеграції місцевої громади.

Виставкова робота в меморіальних музеях є не лише додатковим компонентом експозиційної діяльності, але й важливим чинником у розвитку музейної комунікації, забезпеченні спадкоємності культурних традицій і формуванні нових моделей взаємодії «музей – відвідувач».

Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського є важливим осередком збереження та репрезентації історико-культурної спадщини не лише визначного українського мислителя, історика, політичного діяча та ідеолога консерватизму, але й усього роду Липинських, тісно пов'язаного з історією Волині. Структура експозиції музею відображає як родовід і соціокультурне середовище, у якому формувалася особистість В'ячеслава Липинського, так і ключові аспекти побуту та господарської діяльності місцевої шляхти.

У межах постійної експозиції меморіального музею можливості для розміщення експонатів мають певні обмеження, зумовлені насамперед специфікою його профілю та тематичною спрямованістю. З огляду на меморіальний характер закладу, основна увага зосереджується на збереженні та репрезентації автентичних матеріалів, що безпосередньо пов'язані з життям і діяльністю В'ячеслава Липинського та його родини. Саме тому у постійній експозиції немає можливості розміщувати твори образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, етнографічні пам'ятки, сучасні історико-культурні об'єкти.

У такій ситуації особливої ваги набуває організація тимчасових виставок, які дозволяють розширювати тематичні горизонти музейної діяльності та виходити за межі традиційної експозиції. Виставкова діяльність створює можливості для інтеграції різноманітних культурних і мистецьких практик у музейний простір, сприяє діалогу між минулим і сучасністю, а також сприяє залученню нових категорій відвідувачів.

Завдяки виставкам музей виконує кілька важливих завдань: урізноманітнює культурний контент, пропонуючи постійним відвідувачам нові враження та інтерпретації; залучає молодь та творчі спільноти шляхом проведення конкурсів, презентацій, художніх і наукових проєктів; сприяє популяризації регіональної історико-культурної спадщини у контексті загальнонаціональних та європейських культурних процесів; формує сучасний освітньо-виховний простір, орієнтований на розвиток естетичних смаків та громадянських цінностей; сприяє національно-патріотичному вихованню молоді.

Зазначимо, що виставкові проєкти, пов'язані із репрезентацією сучасних подій, особистостей, напрямками культури, є популярними серед меморіальних музеїв. Так, у Колодяжненському літературно-меморіальному музеї Лесі Українки частими є мистецькі виставки сучасних художників та фотохудожників, що розширюють культурний діалог між класичною спадщиною та сучасними формами мистецтва [89]. У Музеї-садибі Івана Франка

в Нагуєвичах організовуються етнографічні виставки, присвячені побуту бойків, що надає можливість музейними засобами поєднувати літературно-меморіальний і регіонально-етнографічний аспекти [91].

Досвід Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського також демонструє важливість такої практики. Наприклад, у 2019 р. до 135-ї річниці від дня народження Станіслава Липинського, відомого агронома-селекціонера, в музеї було організовано виставку «Добірне колосся Станіслава Липинського». На ній експонувалися оригінальні документи, наукові праці, фотографії та матеріали, що розкривали його внесок у розвиток українського сільського господарства. Така виставка не лише розширила науково-просвітницьке поле музею, але й залучила нову аудиторію, яка цікавиться аграрною історією України [34, с. 17].

Іншим прикладом є виставка «Світ дитинства у мастку Липинських», підготовлена у співпраці з місцевими школами, де було представлено творчі роботи учнів, дитячі іграшки та матеріали, що дозволили простежити особливості виховання та побуту дітей у родині волинської шляхти кінця ХІХ – початку ХХ ст. [36, с. 21, 26]. Завдяки інтеграції дитячої творчості у музейний простір вдалося активніше залучити молодь та освітян до знайомства із музейною установою.

За чотирнадцять років роботи Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського у закладі та поза ним було презентовано близько 120 виставок. За місцем експонування вони були: внутрішньомузейні, позамузейні та пересувні [67, с. 84]. За тематикою виставкові проєкти можна умовно поділити на: меморіальні, історичні, мистецькі, етнографічні, літературні.

Найчастіше меморіальні виставки, наукові співробітники музею створювали, коли виявляли предмети музейного значення, які належали представникам родини Липинських та цікаву інформацію про членів сім'ї та їх друзів, що не відображена у експозиції. Таких виставок було дванадцять. Пересувна виставка «В'ячеслав Липинський і його родина», що була

представлена у 2012 р. у бібліотеці селища Локачі, сприяла збільшенню кількості осіб, яким стала відома сім'я Липинських та забезпечила інформаційний привід для додаткової популяризації музею. Успішність проєкту забезпечила активне відвідування виставки «В. Липинський – лицар української державності – на тлі його доби» у продовж 21.08.2012 р. – 28.09.2012 р. безпосередньо у стінах музею.

Виставки присвячені безпосередньо постаті В'ячеслава Липинського відбулися у 2014 р., 2019 р., 2023 р. та 2025 р. під назвами: «Уманщина в долі В'ячеслава Липинського»; «Гіркий хліб еміграції» (доля В. Липинського в еміграції); «Скарбниця В. Липинського»; «Шляхами В. Липинського. Історія для дітей». Вони забезпечили знайомство відвідувачів із новими, маловідомими фактами життя та діяльності В'ячеслава Липинського.

Однією із неординарних постатей для Волині був Станіслав Липинський, що здійснив вагомі відкриття в галузі сільського господарства у міжвоєнний період. Так, саме йому і доньці була присвячена низка виставок: «Станіслав Липинський – видатний селекціонер» (14.11.2014 р. – 22.01.2015 р.); «Селекціонер, народжений в Затурцях» (до 30-х роковин смерті Ядвіги Липинської)), що тривала впродовж 30.06.2017 р. – 08.11.2017 р.; «Добірне колосся Станіслава Липинського» (14.11.2019 р. – 22.01.2020 р.); «Видатний крайнин С. Липинський» (23.11.2020 р. – 24.12.2021 р.). Зазначимо, що дані проєкти відбували у музейному середовищі, проводилися здебільшого в осінній період, щоб забезпечити максимальну можливість їх відвідати учнівській та студентській молоді.

Музейні співробітники отримали унікальні відомості про родину Липинських завдяки Яну Липинському. Тому дві виставки були присвячені його внеску у збереження культурної спадщини Волині: «Пам'яті Яна Липинського» 13.10.2018 р. – 31.12.2018 р.; «Ян Липинський – хранитель родинного архіву» (До 100-річчя з дня народження) 02.06.2021 р. – 30.06.2021 р.

Цікаву історію маєтку, етапи його розбудови та руйнувань, можна було почути під час виставкового проєкту «Родинна колиска Липинських на вітрах історії», що презентувався у музеї у 21.04.2017 р. – 08.12.2017 р.

Вагоме місце у роботі музею за тематикою займають історичні виставкові проєкти. Вони репрезентують ключові події вітчизняної історії крізь призму діяльності видатних українських діячів, а також відображають історичний розвиток села Затурці та життєвий шлях його відомих мешканців. До такого типу виставок можемо віднести: «Об'єднані духом – розділені фронтом (В. Липинський, В. Габсбург, М. Гаврилко)»; «Василь Кучабський – учень і послідовник В. Липинського», «Затурці: від дворянського палацу – до сучасного музею. Історія однієї будівлі у фото та документах»; «Ні – війні»; «Серця, віддані дітям»; «Карби історії в мурах Липинських»; «Герої не вмирають»; «Спротив геноциду»; «Славетна затурчанка – Галшка Гулевичівна»; «Історія українського війська: від княжих дружинників до воїнів АТО»; «Матеріально-побутова культура дворянських родів Волині початку ХХ ст.»; «У вирі Української революції (до 100 річчя УДХП)»; «Зродились ми великої години»; «Здобути або не бути» до 75-річчя створення УПА»; «Вірність клятві Гіппократа. З історії медицини в Затурцях»; «Василь Стус і дисидентський рух в Україні 1960–1970-их рр.»; «100-річчя Української Держави»; «Національна валюта – невід'ємний атрибут державності»; «Скоропадські в історії України»; «Затурці: від попелища – до центру об'єднаної територіальної громади»; «Просвітництво і музеї»; «Від синього Дону до сивих Карпат – одна нероздільна родина»; «Мною рухає любов до України. Левко Лук'яненко»; «З думою про Україну: до 100-річчя з дня народження О. Отт-Скоропадської»; «Залишити про себе пам'ять»; «Навік соборна і непоборна»; «Я присвятив Україні всього себе. В. Вишиваний»; «Чверть віку пошуків та відкриттів»; «Без добре організованого війська не мислю існування Української Держави». Значна частина цих виставок присвячена подіям Української революції 1917–1921 рр., її діячам, але розуміючи необхідність демонструвати важливість нинішньої боротьби українців за власну свободу та незалежність у музеї реалізуються проєкти, присвячені сучасним подіям російсько-української війни.

Також у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського реалізовувався комплекс виставкових проєктів із військово-історичної тематики,

спрямованих на поглиблене осмислення ключових етапів національно-визвольної боротьби українців. Серед них особливе місце посідала тематика, приурочена до 100-річчя створення Легіону Українських січових стрільців. Вона акцентувала увагу на ролі Українських січових стрільців у формуванні модерної української військової традиції та національної ідентичності початку XX ст.

Тематична концепція музейної експозиції спрямована на комплексне висвітлення життєвого та творчого шляху В'ячеслава Липинського, а також історико-культурного контексту діяльності його родини. Експозиційний наратив охоплює події кінця XIX – початку XX століття, що відображають суспільно-політичні, культурні та інтелектуальні процеси доби. Тому кожна виставкова структура побудована за принципом поєднання біографічного, документального та художнього матеріалу, що забезпечує цілісне сприйняття постаті Липинського як історика, політичного мислителя та громадського діяча, і намагання продемонструвати актуальність його ідей для сучасного українського народу.

Важливим змістовим блоком виставкової діяльності були проекти, присвячені подіям Революції Гідності, що репрезентували як документальні матеріали, так і особисті свідчення учасників, відображаючи динаміку суспільно-політичних трансформацій 2013–2014 років. Окремі експозиції були присвячені історії українського війська та діяльності Української повстанської армії, демонструючи розвиток збройного спротиву й оборонних традицій у XX столітті.

Значну увагу музей приділяв також новітній історії України: виставки, присвячені українським захисникам та захисницям і подіям російсько-української війни 2014–2025 років, містили матеріали про добровольчі формування, регулярні підрозділи Збройних сил України, волонтерський рух, а також персональні історії військовослужбовців [102, с. 7]. Ці проекти виконували не лише просвітницьку та документальну функцію, а й сприяли формуванню колективної пам'яті та вшануванню подвигу оборонців української державності [97, с. 6].

З метою розширення комунікативного потенціалу музею та залучення ширшої аудиторії відвідувачів у виставкових залах часто реалізовувалися мистецькі проєкти. У їх межах експонувалися твори волинських художників, роботи майстрів народного мистецтва (вишивальниць, гончарів, писанкарів тощо), експонати з приватних колекцій та музейних фондів, а також дитячі художні роботи. Такий підхід сприяв формуванню багаторівневої експозиційної комунікації, що поєднує історичну, мистецьку та освітню складові музейного простору [100, с. 432].

Найбільше виставкових проєктів науковими співробітниками було створено саме мистецьких виставок, як авторських, так і колективних. Так, у музеї демонструвалися: «Різдвяні візерунки» (2012 р.); «Золоте перевесло Марії Кравчук» (2012 р.); «Барвистий світ народного мистецтва (Світлана Тихоліз, Оксана Деревич)» (2012–2013 рр.); «Виставка дитячих малюнків за творами Лесі Українки» (2013 р.); «Штрихи історії у вишиваному портреті. Юрій Савка» (2013 р.); «Рушниками змережені долі. Вишивка Світлани та Галини Махонюк» (2013 р.); «Краса опромінена сонцем. Соломопластика Валентини Галкіної» (2013 р.); «Чарівна голка Віри Роїк та її учнів» (2013 р.); «Новорічна витинанка. Олеся Іщук» (2013–2014 рр.); «Та, що прикликає світло. Валентина Михальська» (2014 р.); «Святий Миколай – волинським дітям. Графіка Ірини Сардак та іграшки Андрія Бондарук» (2014–2015 рр.); «Воскресла писанка. І. Надюкова, О. Білик, Л. Дембровська» (2015 р.); «Квіти за тином» (2015 р.); «У сяйві різдвяної зорі» (2015–2016 рр.); «Лесина Волинь на полотнах живописців. І. Дацюк, К. Дацюк, О. Звягінцева» (2016 р.); «Шевченко – художник» (2016 р.); «Великодні натюрморти. І. Дацюк та К. Дацюк» (2016 р.); «Цей шляхетний світ мережива. Л. Кошицька, В. Троць» (2016 р.); «Затурці очима юних художників – учнів художньої школи № 1 м. Луцьк» (2016 р.); «Моя Волинь, мої Карпати. О. Хмельовський» (2016 р.); «Різдвяна казка» (2017 р.); «Великодні мотиви. О. Білик» (2017 р.); «Великодні мотиви у витинанці. О. Іщук» (2017 р.); «Натхнення. М. Кліщук» (2017 р.); «Ялинкові прикраси. Традиції і сучасність. (А. Дикун, В. Якимович, М. Кліщук)» (2018 р.); «У світі казки» (2018 р.);

«Творчий ужинак Галини Кажан» (2018 р.); «Казковий світ ляльок О. Куляши» (2018–2019 рр.); «Тарас Шевченко у філателії. Колекція Василя Врублевського» (2019 р.); «Монументальна Шевченкіана Руслана Теліпського» (2019 р.); «Дивосвіт волинської природи у графіці В. Протопоп» (2019 р.); «Писанки, оздоблені металом. А. Бойко» (2019 р.); «На крилах білих рушників. С. Махонюк та Г. Махонюк» (2019 р.); «Натхненні минулим, сильні сьогодні. О. Звягінцева» (2019 р.); «Різдвяна мозаїка» (2020 р.); «Голосом предків озвалася глина. М. Поляков» (2020–2021 рр.); «Портрети видатних волинян художниці Н. Фесенко» (2020–2021 рр.); «Різдво та Новий рік у поштовій листівці» (2021 р.); «Рясноцвіт захоплень Валентини Корчук» (2021 р.); «Духовне небо благословенної Волині. Н. Фесенко» (2021–2022 рр.); «На крилах Вічності. С. Махонюк та Г. Махонюк» (2021–2022 рр.); «Різдвяно-новорічне диво» (2022 р.); «Шляхами В'ячеслава Липинського» (2022–2023 рр.); «Оборонці Незалежності. О. Звягінцева» (2023 р.); «Сучасна війна у вишивці. М. Кліщук» (2023–2024 рр.); «Згадуючи Шевченка» (2024 р.); «Лицарський дух веде до перемоги. О. Звягінцева» (2024 р.); «Світ, очима Лесі Каспрук» (2025 р.); «Традиція і сучасність у писанкарстві. О. Барчук» (2025 р.); «Дитинство у «Долоньках», роботи вихованців студії мистецтв «Долоньки» (2025 р.).

Етнографічні виставки посідають особливе місце у виставковій діяльності музею, адже вони поєднують складність науково-дослідної підготовки з високим рівнем зацікавленості відвідувачів. У фондах Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського зберігається значний масив етнографічних матеріалів, що репрезентують традиційну матеріальну та духовну культуру Волині. Саме на основі цих фондів колекцій формувалися як стаціонарні, так і виїзні виставкові проєкти, покликані продемонструвати найцінніші зразки народної спадщини регіону.

Подібні експозиції викликають особливий інтерес у публіки, оскільки для представників старшого покоління вони стають нагодою відтворити у пам'яті елементи побуту їхньої молодості, тоді як для молоді та дітей — це можливість ознайомитися епохою ХХ ст. за автентичними предметами традиційної

культури, відомими їм переважно з музейних експозицій, науково-популярних видань чи кінематографу. Етнографічні виставки виступають не лише формою збереження і популяризації культурної спадщини, але й важливим засобом міжпоколіннєвої комунікації та культурної ідентифікації.

Надзвичайно вдалимими були етнографічні виставкові проєкти: «Традиційне народне мистецтво Локачинщини» (2011–2012 рр.); «Волинське ткацтво – стародавнє ремесло» (2015–2016 рр.); «Декоративно-ужиткове мистецтво Локачинщини» (2016 р.); «Традиційне народне мистецтво села Затурці» (2016 р.); «ГоспоДар. Народна деревообробка» (2023–2025 рр.); «З лану до скрині. Традиції ткацтва у Затурцівській громаді» (2025 р.). Завдяки цим проєктам вдалося залучити нову музейну аудиторію. Окремі проєкти, зокрема «ГоспоДар. Народна деревообробка», на прохання відвідувачів було продовжено ще майже на рік.

Літературні виставки займають важливе місце у культурно-просвітницькій діяльності Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського, оскільки сприяють популяризації української літературної спадщини та формуванню читацької культури серед відвідувачів. Такі виставкові проєкти зазвичай приурочувалися до ювілейних дат українських і зарубіжних письменників, а також до пам'ятних подій, пов'язаних із публікацією знакових літературних творів. Часто вони є спільними проєктами із працівниками бібліотеки Затурцівського будинку культури. Такі міжінституційні проєкти сприяють обміну культурно-інформаційними ресурсами, розширюють тематичні межі експозицій і забезпечують більш активну взаємодію музею з місцевою громадою.

Основу літературних виставок становлять книжкові видання з фондів музею, матеріали музейної бібліотеки, а також літературні пам'ятки з приватних бібліотек наукових співробітників. У деяких випадках для поглиблення змістовного наповнення виставок використовувалися архівні документи, ілюстративні матеріали, фотографії та рукописні джерела, що дозволяло створити ширший контекст сприйняття представлених авторів і творів.

Літературні виставки не лише виконують освітньо-просвітницьку функцію, а й виступають інструментом формування історичної пам'яті та культурної ідентичності, оскільки через призму книжкової культури репрезентуються духовно-інтелектуальні орієнтири українського суспільства різних історичних періодів. На основі виставки часто відбуваються тематичні заходи. Наприклад, читання віршів, майстер-класи зі створення малюнків до твору, є також методами актуалізації літературної спадщини України.

Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського організовував такі літературні виставки: «Тебе славна Україна повік не забуде (до 199-ої річниці Т. Г. Шевченка)» у 2013 р. у Маньківській школі; а в стінах власної установи: «Козацькому роду нема переводу (до 100-річчя друку В. Липинського «З історії України»)» (2013–2014 рр.); «Волинська Шевченкіана: до 200 річчя з дня народження Т. Г. Шевченка» (2014 р.); «З чистих джерел рідної мови (Ніна Горик, Василь Гей)» (2015 р.); «Горить зоря її поезії над краєм». Періодичні видання Волині про Лесю Українку» (2016 р.); «Твій друг – книга» Леся Українка та Олена Пчілка в літературі» (2016 р.); «Книги морська глибина. І. Франко» (2016 р.); «З любов'ю до рідного слова» (2017 р.); «Книга з автографом» (2017 р.); «Кобзар у житті українців» (2020 р.); «Я в серці маю те, що не вмирає: до 150-річчя Лесі Українки» (2021 р.); «Лис Микита – довгожитель (до 100-річчя видання книги)» (2021 р.).

Таким чином, виставкова діяльність у меморіальному музеї постає не лише як додатковий елемент культурно-просвітницької роботи, але й як важливий чинник інноваційного розвитку музею. Вона забезпечує баланс між традицією та новаторством, сприяючи збереженню історичної пам'яті й водночас формуючи відкритий простір для культурного діалогу та творчої взаємодії з громадою. Здійснюється моніторинг комунікативного потенціалу виставкових рішень, а також визначення перспектив для подальшої інтерпретації біографічного та ідейного спадку В'ячеслава Липинського в музейному просторі відповідно до сучасних науково-музейних підходів.

3.2. Використання інтерактивних технологій у роботі музею

У сучасному музеєзнавстві експозиція розглядається не лише як спосіб демонстрації предметів чи візуалізації історичного матеріалу, а як складна комунікативна система, що формує емоційно-сміслову взаємодію між минулим і сучасним. Відвідувач виступає активним суб'єктом цієї взаємодії: через сприйняття, рефлексію, особистісне осмислення він не лише «споживає» інформацію, а й включається в процес переосмислення історії. У цьому контексті вплив експозиції на відвідувача набуває багатовимірного характеру – когнітивного, емоційного, естетичного, ідентифікаційного, а подекуди навіть трансформаційного.

Відповідно до сучасних вимог експозиція має бути інтерактивною, відкритою до інтерпретації та здатною стимулювати пізнавальну діяльність. Відвідувачі, проходячи через зал, повинні не лише спостерігати за предметами, але й ставити питання, шукати відповіді та емоційно переживати взаємодію з історією. Сучасна експозиційна діяльність повинна враховувати різні рівні знань і потреб відвідувачів. Для цього музейні працівники мають застосовувати доступні пояснення, додаткові коментарі, підсумкові інтерпретації. Щоб не перевантажувати простір текстовими матеріалами, нині частими практиками є застосування QR-кодів та планшетів, що містять деталізовані пояснення чи додаткові матеріали [66, с. 455].

Однією з основних особливостей експозиції є її здатність викликати емоційний відгук у відвідувачів. Через правильно підібрані експонати, освітлення, кольорові рішення та композиційне розташування, експозиція може значно впливати на емоційний стан публіки. Емоційний аспект має велике значення для музеїв, особливо коли йдеться про теми, які мають національне або культурне значення. Висвітлення трагічних сторінок історії (Голодомор, Голокост, репресії, війни) вимагає особливої делікатності. Окремі складові експозиції, що відображають сцени жорстокості і не можуть бути доступні неповнолітнім відвідувачам, варто винести в окремий зал чи інтерактивну панель, яка спрацюватиме після підтвердження віку відвідувачем. Також

важливо уникати сенсаціоналізму та маніпулятивності. Етика експозицій – це також право на іншу точку зору, пам'ять про жертв і злочинців, співіснування кількох наративів.

Такі емоційні переживання можуть сприяти глибшому усвідомленню того чи іншого аспекту історії. Наприклад, у музеях, що висвітлюють теми війни або трагедій, важливо створювати атмосферу, що дозволяє не просто "побачити" події, а відчувати їх. Це може бути досягнуто через мультимедійні інсталяції, використання звукових ефектів чи навіть запахів.

Сучасні технології відкривають нові можливості для музеїв, дозволяючи їм покращувати експозиційну роботу. Віртуальна реальність, доповнена реальність, інтерактивні екрани, мобільні додатки та цифрові платформи стають невід'ємною частиною музейного досвіду. Технології дають змогу створювати віртуальні музеї, які дозволяють відвідувачам з усього світу ознайомитися з експозицією без фізичної присутності. Також вони допомагають вносити зміни та доповнення до вже існуючих експозицій, роблячи їх динамічними і адаптивними.

У Національному музеї історії України у Другій світовій війні створено масштабну постійну експозицію, яка розгорнута у шістнадцяти залах на трьох поверхах музейної будівлі. Тематична структура експозиції охоплює ключові аспекти воєнної доби та її наслідків: перебіг бойових дій на різних фронтах, стратегії виживання цивільного населення як у роки війни, так і в післявоєнний період, прояви геноциду та соціоцидів, особливості боротьби за національну незалежність в умовах протистояння двох тоталітарних режимів, масштабні демографічні трансфери, а також феномен історичної пам'яті. Важливим художньо-символічним елементом експозиційного простору є реліквійний образ «Дороги війни», доповнений сучасними арт-інсталяціями та мультимедійними рішеннями, які сприяють формуванню глибшого емоційного сприйняття та рефлексії відвідувачів над трагізмом і багатовимірністю воєнного досвіду [60].

Тематика виставок музею вирізняється значною різноманітністю, що відображає як широкі історико-культурні процеси, так і окремі унікальні явища

та постаті, зокрема «Сім облич Віктора Петрова», «Боротьба за Незалежність. Творці. Епізоди», «Сергій Єрмаков. Феномен українського кутюр'є» та інші. Кожна з цих виставок формує самобутній наратив, що поєднує історичні артефакти, документальні матеріали, твори мистецтва та сучасні інтерпретаційні практики. Такий підхід забезпечує багатопланове осмислення історії, створює умови для актуалізації культурної спадщини та формування історичної пам'яті.

У експозиційній роботі музейники використовують методи: композиція через часові/хронологічні секції – проходження від початку війни через ключові битви і події, що дозволяє відвідувачу простежити розвиток подій; використання особистих речей солдатів, листів, документів, фотоматеріалів, щоб вийти за межі сухої статистики в подання історії як людської трагедії й героїзму; мультимедіа та інсталяції – відео, фото, інтерактивні стенди, художні роботи, що створюють емоційне залучення; акцент на порівнянні минулого і сучасного – ведення діалогу між Другою світовою війною та сучасною російсько-українською війною; співпраця / проєкти з іншими інституціями – використання матеріалів з архівів, від громадськості (свідчення, артефакти), міжнародна співпраця [62].

Меморіальний комплекс Бабин Яр у Києві – це сучасний музейний центр, який включає в себе кілька експозицій, спрямованих на розкриття трагічної історії урочища. До його складу входять: музейний павільйон, створення якого було розпочато 2020 року, де використовується концепція «Модель Бабиного Яру» (3D-модель яру з архівними матеріалами), що дозволяє глибше зрозуміти історичні події [1].

«Модель Бабиного Яру»: детальна 3D-модель яру, яка створена з архівних матеріалів: топографічних карт та фотографій. Вона пропонує до розгляду кілька розділів. Наприклад, «Погляд у минуле»: сім монокулярів, які відтворюють позиції фотографів, що знімали Бабин Яр у різні періоди, даючи можливість порівнювати минуле та сьогодення. У «Контексті» можна переглянути серію документальних роликів з архівними відео, що показують події, які передували трагедії, наприклад, підготовку Києва до оборони та вхід німецьких військ. Рубрика «Розмова» представляє документальний проєкт про спільне минуле і

майбутнє України, що базується на архівних відеоматеріалах. А «Інтерактивний щоденник» – це аудіоекскурсія, що «переносить» відвідувачів в різні епохи та розповідає історії людей, які пережили трагедію, від першої особи. Ще один розділ – «Бібліотека», що репрезентує збірку всіх доступних у світових архівах документів, статей, фотографій, книг та щоденників, що стосуються подій у Бабиному Яру. Архів розмов зі свідками подій, які пережили Другу світову війну та Голокост, названо «Голоси» [1].

Експозиція музею є ключовим елементом у його роботі, оскільки вона не лише представляє об'єкти, але й створює контекст, в якому ці предмети стають значущими для відвідувачів. Завдяки цьому музеї виконують важливу функцію, допомагаючи людям краще розуміти історію, мистецтво та культуру. Враховуючи швидкий розвиток технологій та змінювані запити аудиторії, роль інформаційно-комунікаційних технологій в експозиції буде лише зростати, пропонуючи нові можливості для пізнання світу.

Одним із важливих напрямів експозиційної діяльності є використання цифрових платформ та віртуальних форматів. Меморіальні музеї створюють власні електронні архіви, відкриті бази даних, віртуальні тури та онлайн-виставки, що забезпечує доступність експозиційної роботи незалежно від географічного розташування відвідувачів. Такі практики особливо актуалізувалися в період пандемії COVID-19, коли цифрові формати фактично стали єдиним каналом комунікації музею з аудиторією. Прикладом є діяльність Будинку-музею Анни Франк у Амстердамі [4], який пропонує віртуальний тур приміщеннями, доступ до цифрового архіву «Щоденника» та освітні онлайн-курси. Подібний досвід впроваджують і українські музеї, зокрема Меморіал жертв Голодомору [106], що презентує онлайн-виставки та цифрові ресурси.

Важливим засобом збагачення меморіальної експозиції є застосування мультимедійних технологій. Це аудіовізуальні інсталяції, проєкції, документальні фільми, які відтворюють історичний контекст і створюють ефект занурення у минуле. Мультимедіа дозволяють «оживити» архівні документи, фотографії, щоденники чи листування, підсилюючи їхній емоційний вплив. У

Літературно-меморіальному музеї Михайла Булгакова в Києві застосовуються мультимедійні презентації, що поєднують літературну та історичну складову [64]. Подібні практики активно розвиваються у світових музеях, зокрема у Меморіальному музеї Голокосту у Вашингтоні, де за допомогою мультимедійних технологій відтворюється атмосфера епохи та надається глибокий історичний коментар [63].

Окремого значення у сучасних меморіальних музеях набуває інтерактивність. Завдяки сенсорним екранам, інтерактивним картам, AR та VR-технологіям відвідувач має можливість активно взаємодіяти з експозицією, отримувати персоналізовану інформацію та формувати індивідуальну траєкторію огляду. Наприклад, у Національному музеї Тараса Шевченка встановлені інтерактивні панелі, що дозволяють ознайомитися з цифровими копіями рукописів, малюнків та фотографій, недоступних для безпосередньої демонстрації в експозиції [68]. Використання VR-технологій у світовій практиці дозволяє відвідувачу відчути ефект «присутності» в меморіальному середовищі, навіть якщо меморіальна частина збережена частково.

Важливу роль відіграють і цифрові комунікаційні платформи, зокрема соціальні мережі. Меморіальні музеї активно використовують Facebook, Instagram, YouTube для трансляції лекцій, виставкових презентацій, проведення інтерактивних заходів. Це розширює аудиторію музею, робить його діяльність більш відкритою та динамічною. Так, Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського систематично висвітлює у Facebook свої події та виставкові проекти, забезпечуючи залучення аудиторії не лише на локальному, а й на загальнонаціональному рівні.

Як бачимо, експозиційна робота у меморіальних музеях є потужним інструментом збереження історичної пам'яті, формування суспільних наративів та виховання ціннісних орієнтирів. Її ефективність залежить від здатності поєднувати автентичність з сучасними засобами подання інформації, дотримуючись етичних принципів та орієнтуючись на потреби різних аудиторій. У XXI столітті меморіальні музеї мають не лише зберігати пам'ять, а й активно

транслявати її у майбутнє. Експозиційна діяльність є центральною ланкою в роботі меморіальних музеїв. Вона визначає не лише форму подачі інформації, а й спосіб її осмислення суспільством. У добу гібридних воєн і боротьби за історичну пам'ять, меморіальні музеї мають особливу відповідальність. Їх експозиції мають бути автентичними, етичними, доступними, емоційно чутливими й водночас професійно побудованими з урахуванням сучасних технологій та міждисциплінарних підходів.

Використання сучасних технологій у меморіальних музеях має низку переваг: забезпечення доступності для широкого кола відвідувачів, створення інклюзивного середовища для людей з особливими потребами (через аудіоописи, субтитри, тактильні моделі), посилення емоційного та пізнавального впливу експозиції. Водночас існують і певні виклики, зокрема ризик домінування мультимедійних ефектів над автентичними предметами, фінансові та технічні обмеження невеликих музеїв, а також проблема збереження цифрового контенту та авторських прав.

3.3. Популяризація спадщини музеєм для активізації культурного життя громади

Співпраця меморіального музею з місцевою громадою є фундаментальним чинником ефективного функціонування інституції та характеризується комплексним і багатовимірним змістом. Це зумовлено тим, що саме соціальний контекст визначає релевантність збереження, репрезентації та інтерпретації колективної пам'яті, а також формує запит на осмислення минулого в межах локальної історичної традиції. Меморіальний музей, виступаючи інституцією, яка акумулює та транслює історичний досвід, стає важливим простором діалогу між минулим і сучасністю та каталізатором суспільних процесів.

Ефективна комунікація між музеєм і громадою забезпечує не лише актуалізацію культурної спадщини, а й сприяє соціальній консолідації, формуванню локальної ідентичності та розвитку критичної культури пам'яті. Взаємодія з різними групами населення дає змогу музею адаптувати свої

наративи до потреб і очікувань громади, залучати жителів до створення та переосмислення меморіального простору, а також формувати інклюзивний простір, відкритий для широкого кола учасників культурного процесу.

Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського від моменту відкриття 22 серпня 2011 року [53, с. 7] посів важливе місце у культурному просторі громади, ставши одним із ключових осередків збереження, вивчення та популяризації історико-культурної спадщини регіону. Завдяки системній роботі музей поступово трансформувався у центр культурної комунікації, де поєднуються науково-просвітницькі [44, с. 4], виховні та мистецькі ініціативи [11, с. 8].

Наукові співробітники музею здійснюють активну організаційну та просвітницьку діяльність, ініціюючи й реалізуючи різноманітні заходи, орієнтовані на широке коло відвідувачів. До участі традиційно запрошуються мешканці сіл Затурцівської громади, учні і педагоги місцевих закладів освіти, а також усіх охочі, зацікавлені історією родини Липинських, розвитком українського національного руху та культурним життям регіону.

Проведені музейні заходи – виставки, зустрічі з митцями, фольклорно-етнографічні дійства, фестивалі, мистецькі пленери, конкурси, наукові й освітні семінари – істотно підвищили рівень поінформованості та зацікавленості громадськості діяльністю музею, його колекціями та історичною спадщиною роду Липинських. Завдяки цьому музей утвердився як значущий науковий та культурно-просвітницький центр, що сприяє збереженню локальної ідентичності та розвитку гуманітарного середовища громади [69].

Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського відіграє значну роль у поживленні культурного життя громади різними шляхами. Наприклад, у ньому відбувається створення платформи для культурного діалогу. Зокрема, у музеї було створено осередок Всеукраїнського товариства «Просвіта» «Джерело». Активна діяльність осередку припала на 2012–2022 роки [19, с. 6]. До музейних співробітників долучилися бібліотекарі, вчителі та пенсіонери. Музей став місцем зустрічі різних соціальних і вікових груп. Відбувалося

обговорення різних історичних подій, локальних традицій, колективних цінностей та обмін досвідом. Такі зустрічі стимулювали розвиток культурної комунікації та підвищували інтелектуальну активність громади. Також учасники осередку брали активну участь у організації різноманітних заходів у музеї. Музейні працівники та вчителі Затурцівської спеціальної школи «Центр освіти» Волинської обласної ради поставили вистави «Кайдашева сім'я» [50, с. 6] та «Івасик-Телесик» [30, с. 347]. Ці вистави були презентовані у актовій залі музею на різдвяно-новорічні свята у 2017 та 2018 роках, а також вони були проведені у Затурцівській спеціальній школі для вихованців та вчителів.

Важливою частиною співпраці музею з громадою є проведення пам'ятних заходів, пов'язаних з представниками родини Липинських [99, с. 7], створення та експонування тематичних виставок у музеї та інших культурних центрах громади [34], проведення лекцій [35] та інших освітніх заходів у навчальних закладах [36], організація науково-практичних конференцій [36, с. 52, 136, 146, 150] та круглих столів [36, с. 5, 120, 146] з залученням вчителів та учнів [45, с. 4; 46, с. 2]. Такі види взаємодії з громадою сприяють розширенню культурного життя громади й сприяють залученню до музею різних верств населення.

Систематичне проведення наукових та культурно-освітніх заходів сприяє формуванню сталих культурних практик, підвищенню рівня соціальної активності та залученню населення до культурного життя регіону. З огляду на це, у 2014 році наукові співробітники музею ініціювали організацію та проведення фестивалю, що відбувся 11 травня цього ж року. До програми першого музейного фестивалю увійшли концертні виступи творчих колективів із різних районів Волинської області, ярмарок виробів народних майстрів, майстер-класи з традиційних ремесел, акція «Подаруй музею експонат», а також відкриття персональної виставки художниці Валентини Михальської [103, с. 3]. Фестиваль отримав назву «Материнська пісня» та був первісно задуманий як подія, присвячена старовинній народній пісенній традиції. Проте суспільно-політичний контекст 2014 року, ознаменований початком російсько-української

війни, надав заходу виразного патріотичного змісту та актуалізував його значення для місцевої громади.

Упродовж 2015–2019 років фестиваль трансформувався та проводився під назвою «Над Королівським шляхом», зберігаючи культурно-фольклорне спрямування та розширюючи свою аудиторію [20, с. 5]. Загалом за цей період було організовано шість фестивальних подій [76, с. 3], які відвідали кілька тисяч осіб, що засвідчує значний інтерес населення до збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини регіону [51, с. 5].

Зазначимо, що частими учасниками та почесними гостями музейних фестивалів виступали провідні аматорські колективи регіону. Серед них – народна аматорська хорова капела «Посвіт» під керівництвом Ростислава Кушнірука та Алли Гас, діяльність якої вирізняється високим рівнем виконавської майстерності та системним підходом до збереження української хорової традиції [52, 3]. Активну участь у культурно-мистецьких заходах також брало жіноче вокальне тріо «Віра, Надія, Любов», репертуар якого охоплює автентичні народні пісні та сучасні інтерпретації фольклорних мотивів [13, с. 3]

Вагомий внесок у формування музичного складника фестивального руху здійснював і вокальний колектив «Журавка» із села Брище під керівництвом Т. Пузняк [92, с. 1] Колектив відзначається збереженням локальних фольклорних традицій, а його виступи сприяють популяризації нематеріальної культурної спадщини Волині. Участь цих творчих формацій у музейних заходах підкреслює важливу роль аматорських колективів у розвитку та підтримці регіонального культурного середовища.

Фестиваль був одним із ключових заходів, приурочених до Міжнародного дня музеїв, який щорічно відзначається 18 травня і спрямований на актуалізацію ролі музеїв у збереженні та популяризації культурної спадщини. У межах цієї інституційної традиції працівники музею систематично організовували й інші події, покликані розширити комунікацію між музеєм та громадськістю. Серед них – щорічні Дні відкритих дверей, що забезпечували вільний доступ

відвідувачів до експозицій та сприяли формуванню ширшого суспільного інтересу до музейної справи.

Окремими культурно-мистецькими акцентами стали заходи «Шляхетське зібрання у домі Липинських», проведені у 2014 та 2016 роках [66, с. 454; 16, с. 2]. Вони мали на меті реконструкцію елементів шляхетської культури, популяризацію історико-культурної спадщини родини Липинських та поглиблення знань про соціокультурні практики української еліти кінця XIX – початку XX ст. У комплексі ці події формували цілісний культурно-просвітницький простір, що підсилював роль музею як важливої наукової, освітньої та комунікаційної інституції регіону.

Традиційним культурно-мистецьким явищем у діяльності Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського стали фольклорно-етнографічні заходи «Музейна коляда» [29, с. 3], які систематично проводилися у 2012–2022 роках та набули статусу важливої складової локального культурного календаря. Захід був спрямований на реконструкцію та популяризацію різдвяних обрядів, демонстрацію автентичних форм народної творчості та залучення місцевої громади до збереження нематеріальної культурної спадщини. Тематичне наповнення заходу охоплювало традиції українського різдвяного циклу – від колядкових практик до елементів релігійної та обрядової культури.

До участі в «Музейній коляді» запрошувалися численні вокальні та мистецькі колективи регіону, що представляли різні сегменти місцевого культурного середовища. Серед них – вокальні ансамблі осередку «Просвіти» «Джерело», художні колективи Локачинського та Затурцівського будинків культури, ансамбль «Осіньне золото» під керівництвом Ярослава Матулька [101, с. 6], ветеранський хор «Подвиг» під керівництвом Оксани Джиги, а також аматорський театральний колектив «Толока» під керівництвом Галини Кажан [41, с. 4]. Важливою складовою заходу була участь церковного хору храму преподобної Параскеви Сербської (керівник – Любов Супрун), що забезпечувало органічне поєднання народних і церковних різдвяних традицій. Активно

долучалися й учні місцевих шкіл, чиї виступи сприяли передачі фольклорної спадщини молодшому поколінню.

«Музейна коляда» стала не лише мистецьким дійством, але й важливим етнокультурним майданчиком, який підтримував безперервність традицій, сприяв консолідації громади та формував середовище для культурного діалогу.

У Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського систематично організовувалися конкурси читців поезії та авторів художніх творів серед учнів закладів освіти Затурцівської громади [94, с. 6]. Ці заходи мали на меті виявлення й підтримку зацікавлення у молоді літературою, формування естетичного світогляду та стимулювання пізнавальної компетентності учнів в контексті культурної спадщини краю.

Музейні співробітники налагодили співробітництво з керівниками гуртків при місцевих будинках культури й художніх школах, що дозволило реалізовувати спільні культурно-мистецькі ініціативи, зокрема організовувати тематичні виставки, майстер-класи та інтерактивні освітні події. Таке партнерство сприяло формуванню єдиного культурно-освітнього простору громади та залученню молоді до творчої діяльності.

Улітку 2016 року на базі музею був проведений художній пленер за участю учнів п'ятого класу Луцької художньої школи під керівництвом Г. Івашків [18, с. 3]. У процесі пленеру юні митці створили серію живописних та графічних робіт, що відображали особливості місцевого ландшафту й історико-культурного середовища. Створені твори були презентовані на виставці у конференц-залі музею, а згодом поповнили фондову збірку, ставши важливою частиною візуальної документальної спадщини регіону.

Активну участь у музейних проєктах брали й вихованці студії «Долоньки» під керівництвом О. Барчук, які надали свої творчі роботи для виставки «Дитинство у “Долоньках”» [87]. У межах експозиції протягом двох місяців здійснювалося відкрите голосування відвідувачів, які обирали найкращі, на їхню думку, роботи. За його підсумками було визначено переможців, однак під час урочистого нагородження всі учасники були відзначені.

Важливим елементом діяльності Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського стали зустрічі з відомими діячами української культури, науки та мистецтва. Ці події викликали значний інтерес серед місцевих мешканців, оскільки створювали можливість безпосереднього спілкування з авторами, дослідниками й митцями, чиї творчі здобутки формують сучасний гуманітарний простір України.

У різні роки гостями музею були режисери, письменники, журналісти та художники загальноукраїнського масштабу, а саме: кінорежисер і документаліст Михайло Ткачук [19, с. 4]; письменники та публіцисти Віталій і Дмитро Капранови; журналістка й громадська діячка Лариса Івашина; заслужена артистка України Галина Кажан [24, с. 3], поетеси Ніна Горик [36, с. 93] і Валентина Штинько; письменники Василь Гей [80, с. 4], Надія Гуменюк [31, с. 444], Іван Корсак [32, с. 286]; літературознавець і критик Микола Жулинський; академік і громадський діяч Іван Драч [36, с. 14]; історик і дослідник українського консерватизму Ігор Гирич [47, с. 5]; художниці Валентина Михальська [93, с. 3] та інші.

Такі зустрічі виконували не лише суто просвітницьку функцію, а й сприяли формуванню інтелектуального середовища громади, стимулювали зацікавлення сучасною українською літературою, журналістикою, мистецтвом та історичними студіями. Вони створювали майданчик для діалогу між митцями та аудиторією, сприяли розвитку критичного мислення, культурної самоідентифікації й підвищенню рівня гуманітарної обізнаності населення.

Важливою складовою взаємодії Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського з місцевою громадою стала підтримка народних майстрів через організацію виставкових проєктів, спрямованих на популяризацію їхньої творчості та збереження традиційних ремесел. Однією з показових ініціатив у цьому напрямі була виставка «Цей шляхетний світ мережива», у якій були представлені роботи майстринь Лариси Кошицької, Віри Троць, Руслани Тарасюк та Ганни Ханзерук [9, с. 4]. Виставка продемонструвала високий рівень технічної майстерності та художньої виразності місцевих

авторок, актуалізуючи мереживо як важливий елемент локальної нематеріальної культурної спадщини. Завдяки виставці музей не лише привернув увагу широкого кола жителів громади, але й створив платформу для подальшого залучення інших народних майстрів до культурно-мистецьких ініціатив [42, с. 4].

Подібні виставкові проєкти сприяють поглибленню співпраці між музеєм і громадою, стимулюють розвиток традиційних ремесел та підсилюють роль музею як центру культурної підтримки й творчої самореалізації місцевих митців [10, с. 4].

У Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського неодноразово експонувалися твори сучасних художниць, що представляють локальне мистецьке середовище. Зокрема, у виставковому просторі музею були представлені роботи Ірини, Ксенії та Іванни Дацюк [42, с. 4], а також Лілії та Олени Звягінцевих. Їхні творчі доробки репрезентували різні жанрово-стилістичні напрями – від реалістичного портретного живопису до інтерпретацій історичних та культурних мотивів української традиції. У фондових групах «Живопис» та «Графіка» Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського зберігаються роботи згаданих авторок, серед яких особливу мистецьку та науково-інформаційну цінність становлять портрети В'ячеслава Липинського та Галшки Гулевичівни, а також графічні композиції, присвячені історико-культурній тематиці. Зазначені твори виконують не лише естетичну функцію, але й виступають важливими джерелами візуалізації історичних постатей, збагачують експозиційний контент музею та сприяють формуванню цілісного уявлення про національну культурно-історичну спадщину.

Вагомим напрямом співпраці стало також залучення художниць Олени та Лілії Звягінцевих до оформлення експозиції у першій залі музею, що дозволило забезпечити високий рівень художньої інтерпретації експозиційного матеріалу, створивши цілісний візуально-комунікативний простір, який підсилює сприйняття відвідувачами історичних наративів та концептуальних акцентів музею.

Співпраця музею з художницями Іриною, Ксенією, Іванною Дацюк та Лілією і Оленою Звягінцевими не лише урізноманітнила виставкову діяльність, але й збагатила фондову колекцію, підкресливши роль музею як центру підтримки та розвитку сучасного українського мистецтва [11, с. 8].

У науковому дискурсі така модель взаємодії аналізується крізь призму концепцій публічної історії, культурної політики та соціально орієнтованого музеєзнавства. Ці теоретичні підходи підкреслюють, що музей уже не є виключно зберігачем історичної пам'яті: він трансформується в активного учасника культурного розвитку, здатного формувати громадянську свідомість, підтримувати соціальну інтеграцію та стимулювати культурну динаміку сучасних спільнот.

Моделі співпраці між меморіальним музеєм і громадою створюють підґрунтя для формування стійких культурних практик, підтримують розвиток локальної ідентичності та сприяють активізації соціокультурного життя. Завдяки поєднанню просвітницьких, дослідницьких та експозиційних підходів меморіальний музей трансформується з традиційної інституції пам'яті на динамічний центр культурного розвитку та громадської взаємодії [96, с. 35–36].

Співпраця музею з громадою передбачає залучення місцевих мешканців до створення й поповнення колекцій: передачі предметів, документів, фотографій, а також участі в проєктах усної історії. Це забезпечує репрезентативність музейної роботи та розширює історичні інтерпретації за рахунок включення особистих свідчень.

Таким чином, музей виступає активним осередком комунікації, забезпечуючи умови для розвитку дитячої та юнацької творчості, інтеграції мистецтва в освітній процес і популяризації локальної культурної ідентичності. Організація лекцій, дискусій, науково-популярних конференцій, тимчасових виставок і тематичних заходів сприяє формуванню у громадян критичного мислення та поглибленню розуміння історичних подій на локальному рівні. Просвітницька діяльність також підтримує сталий інтерес громади до музею як центру пам'яті.

ВИСНОВКИ

У сучасному світі різноманітні музейні установи відіграють важливу роль у формуванні колективної пам'яті суспільства. Їхня діяльність спрямована на збереження, репрезентацію та осмислення історичних подій, визначних постатей і трагічних сторінок минулого.

Експозиційно-виставкова робота виступає ключовим засобом комунікації між музеєм і відвідувачем. Під час створення, організація, оформлення та презентація культурної спадщини, що відбувається музейними засобами, поєднуються наукові, художні, освітні та комунікаційні складові. Під час дослідження було охарактеризовано ключові поняття, що використовуються у музейній справі. Зокрема, встановлено різницю між термінами «експозиція» та «виставка». Експозиція у музеї є постійно діючою формою представлення музейних предметів, спрямована на всебічне розкриття певної теми. У той час як виставка – тимчасова експозиційна форма, що демонструє музейні предмети або інші матеріали з метою популяризації теми, події чи персоналії. У музейній роботі виставка часто є основою майбутньої експозиції. Важливу роль у експозиційно-виставковій роботі відіграє музейний предмет, що має історичну, культурну, наукову чи художню цінність і використовується для створення експозицій та виставок.

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання кваліфікаційної роботи склали загальнотеоретичні наукові праці, розробки провідних фахівців у галузі музеєзнавства. Окрему групу історіографічних праць становлять дослідження співробітників Волинського краєзнавчого музею і його відділу – Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. Проте дослідники зупинили свою увагу на окремих аспектах створення та розвитку цього музейного закладу, торкаючись життя та діяльності родини Липинських. У своїх публікаціях вони побіжно характеризують експозиційно-виставкову діяльність в контексті актуалізації культурної спадщини.

Дослідження здійснено на основі аналізу нормативно правових документів, що регламентують музейну роботу. Вперше було проаналізовано документальні матеріали, що зберігаються у поточному архіві Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського, серед яких: тематико-структурні плани експозиції, книги обліку масових заходів, виставок і лекцій, річні звіти про освітньо-масову діяльність, а також інвентарні книги музейних предметів. Комплексний аналіз цих матеріалів дав змогу відтворити динаміку розвитку експозиційної та виставкової роботи музею, простежити зміни в її змістовому наповненні та формах реалізації. Це дозволило порівняти внутрішні музейні документи з зовнішніми оцінками та інтерпретаціями, що забезпечило більш комплексне й об'єктивне бачення предмета дослідження.

Основними методами актуалізації культурної спадщини, що застосовуються науковими співробітниками у процесі створення музейних експозицій і виставкових проєктів, є науково-дослідний, тематично-експозиційний та художньо-композиційний. У межах екскурсійної діяльності фахівці також активно використовують інтерактивний метод, спрямований на залучення відвідувачів до безпосередньої взаємодії з експозиційним матеріалом. Формами експозиційно-виставкової роботи виступають постійні експозиції, стаціонарні та пересувні виставки, а також інтерактивні формати та 3D-тури, що забезпечують розширення доступності музейного контенту. Експозиційний простір використовується як майданчик для проведення тематичних екскурсій, квестів, освітніх занять і навчальних програм. Сучасними тенденціями музейної діяльності є активізація співпраці з місцевими громадами, розвиток інклюзивних практик та впровадження новітніх комунікаційних і технологічних рішень.

Ключовою складовою музейної діяльності та основою комунікації між закладом і його відвідувачами є музейний предмет. Саме автентичні об'єкти забезпечують передавання історичної, культурної та наукової інформації, формують зміст музейних наративів і сприяють взаємодії з аудиторією. Без музейних предметів неможливо створити повноцінну експозицію чи виставку, ефективно візуалізувати основні концепції музейних проєктів. Музейні

предмети виконують низку важливих функцій: вони є джерелами знань, носіями культурної пам'яті, підтвердженням історичних фактів і матеріальною основою для формування тематичних, хронологічних чи концептуальних експозицій. Завдяки їм музей має можливість розкривати ключові ідеї своїх освітніх, науково-популярних та культурних продуктів, забезпечуючи їхню достовірність, змістовність та емоційний вплив на відвідувачів. Музейний предмет виступає фундаментом усіх музейних практик, визначаючи як змістові, так і комунікаційні стратегії сучасного музею.

Реекспозиція є необхідною складовою музейної діяльності. Вона ґрунтується на кількох ключових підходах: 1) концептуально-наративний, що передбачає оновлення змістової моделі експозиції; 2) фондово-орієнтований, пов'язаний з переглядом, атрибуцією та добором музейних предметів; 3) дизайнерсько-композиційний, спрямований на модернізацію просторового та художнього рішення. Важливими також є технологічно-інтерактивний (впровадження мультимедіа та цифрових інструментів), аудиторіально-орієнтований (адаптація до потреб різних відвідувачів та інклюзивність), культурно-спільнотний (залучення громад) й етично-деколонізаційний (забезпечує коректну інтерпретацію чутливих тем) підходи. Реекспозиція в сучасному музеї забезпечує лише технічне оновлення експозиційного простору, а й передбачає комплексне переосмислення змісту, форми подання та взаємодії з аудиторією. Вона поєднує науковість, сучасні технології, естетичність, інклюзивність та враховує потреби громади.

Структура та тематика експозиції Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського формувалися впродовж тривалого періоду. Безпосередній монтаж експозиції було здійснено у червні-серпні 2011 року, після завершення ремонтно-реставраційних робіт. У процесі подальшої діяльності музею виникла необхідність у коригуванні та доповненні діючої експозиції. Це було зумовлено появою нових історичних відомостей, надходженням меморіальних предметів, а також розвитком наукових досліджень, пов'язаних з постаттю В'ячеслава Липинського. Усі зміни

здійснювалися відповідно до оновленого тематико-структурного плану, розробленого науковими співробітниками музею. Важливим чинником, що впливав на подальшу реекспозицію, було й сприйняття експозиції відвідувачами під час екскурсійного обслуговування та самотійного огляду. Аналіз відгуків і реакцій аудиторії сприяв уточненню змістових акцентів та вдосконаленню подачі експозиційного матеріалу.

У сучасній музейній практиці постійна експозиція розглядається як тривала, стабільна форма представлення колекцій, що визначає основний зміст і ідентичність закладу. Водночас для розширення комунікаційних можливостей та активного залучення різних груп відвідувачів наукові співробітники музею створюють тимчасові виставки, які є більш гнучким та динамічним інструментом демонстрації музейних фондів. У межах меморіальних музеїв постійна експозиція має чітко окреслену історико-тематичну спрямованість, пов'язану з життям і діяльністю конкретної особи. Така специфіка істотно обмежує можливості для показу широкого спектра предметів, що зберігаються у фондах, оскільки їхній зміст не завжди безпосередньо узгоджується з головною концепцією експозиції. Саме тому виставкова діяльність постає як мобільніша форма представлення музейних колекцій. Тимчасові і пересувні виставки дають змогу оперативно реагувати на наукові відкриття, ювілейні дати, культурні події чи запити аудиторії. Для значної частини відвідувачів оновлення та поява нових виставкових проєктів слугують показником активності та розвитку музею, формують інтерес до його діяльності й сприяють формуванню кола постійних відвідувачів, сприяють актуалізації культурної спадщини та забезпеченні постійної взаємодії з громадськістю.

Тематика виставок у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського відзначається різноманітністю та багатовекторністю. До ключових напрямів належать: меморіальні виставки, присвячені В'ячеславу Липинському та його родині; історичні, які репрезентують особливості політичних, соціальних і культурних процесів кінця XIX – початку XX століття та життя сучасників Липинського; військово-історичні, що висвітлюють різночасові події боротьби

за українську державність, зокрема й перебіг російсько-української війни; мистецькі, спрямовані на представлення різних форм візуального та декоративно-прикладного мистецтва; етнографічні, що відображають традиційну матеріальну і духовну культуру Волині; літературні, які демонструють колекції музею, матеріали бібліотеки та літературні пам'ятки з приватних зібрань.

Виставкова діяльність у меморіальному музеї розглядається не лише як складова культурно-просвітницької роботи, а й як один із ключових чинників його інноваційного розвитку. Вона забезпечує динамічний баланс між збереженням традиції та впровадженням новаторських підходів, підтримує актуальність музейного простору, сприяє конструюванню відкритого середовища для культурного діалогу й творчої взаємодії з місцевою громадою. Завдяки різноманітності тематичних напрямів виставкові проєкти музею зацікавлюють різновікову аудиторію, задовольняючи їх пізнавальні запити та підтримуючи сталість відвідувань.

Сучасні виставкові проєкти орієнтуються на принципи інтерактивності, мультимедійності та відкритості до інтерпретації. Використання цифрових технологій забезпечує підвищення інформативності та емоційного впливу виставок на реципієнтів. Значної ваги набувають і онлайн-виставки, які дозволяють презентувати матеріал незалежно від географічних та просторових обмежень.

Через соціальні мережі та цифрові платформи музеї інформують аудиторію про нові проєкти, залучають відвідувачів до дискусій та підсилюють свою присутність у культурному просторі. Для Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського така діяльність є засобом розширення кола відвідувачів і популяризації історико-культурної спадщини.

Співпраця меморіального музею з місцевою громадою є ключовою умовою його ефективного функціонування, оскільки сприяє актуалізації культурної спадщини, зміцненню локальної ідентичності та розвитку культури пам'яті. Взаємодія з різними групами населення дозволяє музею адаптувати

змістові наративи до потреб аудиторії, формувати інклюзивний простір та залучати мешканців до переосмислення меморіального середовища. Наукові співробітники Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського здійснюють активну організаційну й просвітницьку діяльність, залучаючи до музейних заходів мешканців Затурцівської громади, учнів і педагогів місцевих освітніх установ, а також усіх зацікавлених історією родини Липинських та культурним розвитком регіону. Налагоджена співпраця з керівниками гуртків будинків культури та художніх шкіл сприяє реалізації спільних культурно-освітніх ініціатив, зокрема: тематичних виставок, майстер-класів та інтерактивних подій. Виставкові проєкти стимулюють участь мешканців у творчих практиках, формують простір для діалогу різних поколінь і сприяють зростанню культурної активності локальної спільноти.

Важливим аспектом виставкової діяльності є її вплив на формування у відвідувачів розуміння цінності матеріальної спадщини та усвідомлення можливості її передачі до музейних фондів. Така практика сприяє зміцненню взаємодії музею з локальною спільнотою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабин Яр – Національний історико-меморіальний заповідник. Офіційний сайт. URL: <https://babynyar.gov.ua/> (дата звернення: 2.10.2025).
2. Бегаль Т. О. Генеза експозиційного середовища музею: від витоків до сучасності : монографія. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2022. 200 с.
3. Білавич Д. Я. Виставкова робота і музейна комунікація (на прикладі діяльності Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові). *Історико-культурна спадщина: проблеми збереження і популяризація* : тези IV Міжнародної науково-практичної конференції, 21–22 квітня 2017 року. Львів, 2017. С. 16–18.
4. Будинок-музей Анни Франк. Офіційний сайт. URL: <https://touristl.com.ua/listing/anne-frank-house/> (дата звернення: 15.10.2025).
5. Відкрий «Український Парнас»! URL: <https://kttk.stu.cn.ua/1668/2018/04/04/12/> (дата звернення: 22.11.2025).
6. Вознюк В. Сьогодні, 9 листопада, згадуємо Станіслава Казимировича Липинського. URL: <https://www.facebook.com/groups/1323969622137016/permalink/1539906067210036/> (дата звернення: 10.11.2025).
7. Гаврилюк С., Надольська В. Трансформація музейного світу у ХХІ ст.: міжнародний та український досвід. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 57. Т. 1. С. 41–49.
8. Гайдай О. М. Музеєзнавство : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 212 с.
9. Гатальська Н. Г. «Над Королівським шляхом» зорепад талантів. *Селянське життя*. 2016. 28 травня. С. 4.
10. Гатальська Н. Г. Вдихнути нове життя. *Селянське життя*. 2021. 27 травня. С. 4.
11. Гатальська Н. Г. До Лесі на гостину. *Селянське життя*. 2015. 27 лютого. С. 8.

12. Гатальська Н. Г. Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського: Етапи створення. *Український консерватизм і гетьманський рух: історія, ідеологія, політика*. Вип. 6. Київ, 2012. С. 82–86.
13. Гатальська Н. Г. Затурцівський музей відсвяткував своє п'ятиріччя. *Селянське життя*. 2016. 25 серпня. С. 3.
14. Гатальська Н. Г. Збірка матеріалів, подарованих Гуртовим Г. О. Затурцівському меморіальному музею В'ячеслава Липинського. *I Волинські краєзнавчі читання, присвячені пам'яті Григорія Гуртового*. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. С. 57–59
15. Гатальська Н. Г. Збірка меморіальних матеріалів Липинських у Затурцівському музеї. *Збірник матеріалів наукової конференції присвяченої 135-й річниці від дня народження В. Липинського*. Луцьк, 2017. С. 83–90.
16. Гатальська Н. Г. Капелюшкам із Затурець позаздрила б і Катя Осадча. *Волинь*. 2016. 3 вересня. С. 2.
17. Гатальська Н. Г. Мистецькі заходи в меморіальній садибі історика – діалог музею та школи. *Пам'ятки України*. 2021. № 1–2. С. 60–64.
18. Гатальська Н. Г. Пленер юних художників. *Селянське життя*. 2016. 23 липня. С. 3.
19. Гатальська Н. Г. Про освіту і «Просвіту». *Селянське життя*. 2015. 11 квітня. С. 4.
20. Гатальська Н. Г. Фестиваль у домі муз. *Селянське життя*. 2015. 23 травня. С. 5.
21. Гатальська Н. Г. Фондова збірка та експозиція Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. *Пам'ятки України*. 2021. № 1–2. С. 54–59.
22. Даниленко О. ТОП-10 київських музеїв-квартир: тут збережено життя видатних українців. URL: <https://bigkyiv.com.ua/top-10-kyuyivskyh-muzeyiv-kvartyr-tut-zberezheno-zhyttya-vydatnyh-ukrayincziv/> (дата звернення 23.10.2025).
23. Заньківський меморіальний музей Марії Заньковецької. Офіційний сайт. URL: <https://secretland.info/uk/zanki-museum/> (дата звернення: 13.11.2025).

24. Занюк Л. В. Заслужена артистка України Галина Кажан вразила своїми вишитими іконами. *Волинь*. 2018. 7 серпня. С. 3.

25. Захарчук В. Створення меморіальної експозиції Літературно-меморіального музею квартири П. Г. Тичини в м. Київ: концептуальні принципи, робота з експонатурою, проблеми. 2020. URL : <http://tychynamuseum.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/muzejnaekspozycji.pdf> (дата звернення: 22.11.2025).

26. Збірник матеріалів наукової конференції присвяченої 135-й річниці від дня народження В. Липинського / за ред. В. І. Бортнікова, В. В. Бусленка, А. Г. Шваба. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 192 с.

27. Звіт про освітньо-масову роботу Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського за 2012 рік. Архів Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського – відділу Волинського краєзнавчого музею. 3 арк.

28. Звіт про освітньо-масову роботу Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського за 2013 рік. Архів Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського – відділу Волинського краєзнавчого музею. 3 арк.

29. Звіт про освітньо-масову роботу Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського за 2014 рік. Архів Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського – відділу Волинського краєзнавчого музею. 3 арк.

30. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2017 році. *Волинський музейний вісник* : Наук. зб. : Вип. 9 / Упоряд. Є. Ковальчук, А. Силук. Луцьк, 2018. С. 326–355.

31. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2014 році. *Волинський музейний вісник* : Наук. зб. : Вип. 7 / Упоряд. А. Силук. Луцьк, 2015. С. 426–465.

32. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2016 році. *Волинський музейний вісник* : Наук. зб. : Вип. 9 / Упоряд. Є. Ковальчук, А. Силук. Луцьк, 2018. С. 265–294.

33. Історія музею. Дім Франка. URL: <https://dimfranka.lviv.ua/history> (дата звернення: 23.11.2025).

34. Книга обліку виставок Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. – відділу Волинського краєзнавчого музею. (2011 – т.ч.). Поточний архів Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. 103 с.

35. Книга обліку лекцій Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. – відділу Волинського краєзнавчого музею. (2012– т.ч.). Поточний архів Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. 197 с.

36. Книга обліку масових заходів Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. – відділу Волинського краєзнавчого музею. (2011– т.ч.). Поточний архів Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. 295 с.

37. Ковальчук І. Дякую Мандруй і зцілюйся з WILD Волинь за чергову подорож до музею. URL: <https://www.facebook.com/groups/1323969622137016/permalink/1496166981583945/> (дата звернення: 19.09.2025).

38. Кодекс музейної етики ICOM. URL: <http://old.icom.in.ua/kodeks-muzejinoj-etiki/> (дата звернення: 25.11.2025).

39. Колодяжненський меморіально-літературний музей Лесі Українки URL: https://volynmuseum.com/department/kolodyazhne_literary_memorial_museum_lesya_ukrainku (дата звернення: 10.11.2025).

40. Конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту. URL: <https://share.google/7LbYIJxROjVc3ssNc> (дата звернення: 10.11.2025).

41. Кушнір В. Г. ...А караван продовжує іти. *Селянське життя*. 2018. 25 січня. С. 4.

42. Кушнір В. Г. Вербної неділі відкрито дві музейні виставки. *Селянське життя*. 2016. 30 квітня. С. 4.

43. Кушнір В. Г. Гіркий хліб еміграції. *Селянське життя*. 2024. 11 квітня. С. 4.
44. Кушнір В. Г. Круглий стіл у Затурцях. *Селянське життя*. 2016. 30 квітня. С. 4.
45. Кушнір В. Г. Музейна коляда. *Селянське життя*. 2014. 18 січня. С. 4.
46. Кушнір В. Г. На ювілей до В'ячеслава Липинського. *Селянське життя*. 2017. 29 квітня. С. 2.
47. Кушнір В. Г. Науковці зі столиці в Затурцях. *Селянське життя*. 2015. 27 червня. С. 5.
48. Кушнір В. Г. Село Затурці і його власники (1503–1939 рр.). *Пам'ятки України*. 2021. № 1–2. С. 8–12.
49. Кушнір В. Г. Таємниця поховання у парку колишньої садиби Липинських у Затурці. *Пам'ятки України*. 2021. № 1–2. С. 41–44.
50. Кушнір В. Г. Театральне дітище просвітянського осередку. *Селянське життя*. 2017. 11 лютого. С. 6.
51. Кушнір В. Г. У древні Затурці знову поспішають гості. *Селянське життя*. 2018. 24 квітня. С. 5.
52. Кушнір В. Г. У Локачах «свої», а в Затурцях – «чужі»? *Селянське життя*. 2019. 30 травня. С. 3.
53. Кушнір В. Г., Гатальська Н. Г. Етапи становлення Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. *Пам'ятки України*. 2021. № 1–2. С. 3–7.
54. Кушнір В. Г., Гатальська Н. Г. Помістя Липинських у Затурцях. *Пам'ятки України*. 2021. № 1–2. С. 34–37.
55. Кушнір В. Г., Гатальська Н. Г. Тут похований Кант української політичної думки. *Пам'ятки України*. 2021. № 1–2. С. 38–40.
56. Літо в садибі Косачів. Відреставровано садибу родини Лесі Українки. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/lito-v-sadybi-kosachiv-vidrestavrovanu-sadybu-rodyny-lesi-ukrayinky/> (дата звернення: 1.10.2025).

57. Малімон Н. Пам'ять про державника. URL: <https://day.kyiv.ua/article/suspilstvo/pamyat-pro-derzhavnyka> (дата звернення: 12.11.2025).
58. Мельничук Л. І. На день народження музею – з гостинцями та новими ідеями. *Селянське життя*. 2019. 29 серпня. С. 3.
59. Микульчик Р. Б., Слободян П. В., Діденко Є. А., Рак Т. О. Словник-довідник термінології музейництва. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. 128 с.
60. Міністерство культури України. Офіційний сайт. URL: <https://mcsc.gov.ua> (дата звернення: 16.09.2025).
61. Музей видатних діячів української культури: Лесі Українки, М. Лисенка, П. Саксаганського, М. Старицького. Офіційний сайт. URL : <https://mvduk.com.ua/> (дата звернення: 25.11.2025).
62. Музей війни. Офіційний сайт. URL: warmuseum.kyiv.ua (дата звернення: 13.10.2025).
63. Музей Голокосту. Офіційний сайт. URL: <https://www.ushmm.org/information/about-the-museum> (дата звернення: 23.10.2025).
64. Музей Булгакова. Офіційний сайт. URL: <https://bulgakovmuseum.com/> (дата звернення: 13.10.2025).
65. Музейний портал. Національний музей Тараса Шевченка. URL: https://museum-portal.com/ua/muzeyi/13_nacionalniy-muzey-tarasa-shevchenka (дата звернення: 25.09.2025).
66. Надольська В. В. Новітні комунікаційні практики у діяльності музеїв Волині. *Садиба Франка: науковий збірник заповідника Нагуєвичі* / Ред. кол. Б. Лазорак (голов. ред.), Я. Мельник, М. Мозер, П. Гриценко, Л. Тимошенко, В. Александрович та ін. Кн. II. Дрогобич : Посвіт, 2021. С. 450–457.
67. Надольська В. В. Історія музейної справи. Теорія, події, персоналії. Навч. посібн. Луцьк : ФОП Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022. 230 с.

68. Національний музей Тараса Шевченка. Офіційний сайт. URL: <https://museumshevchenko.org.ua/> (дата звернення: 12.10.2025).

69. Пашкова Ю. Десятиліття єдиного у світі музею українського державника В'ячеслава Липинського. URL: <https://slovopravdy.com.ua/desyatylittya-yedynogo-u-sviti-muzeyu-ukrayinskogo-derzhavnyka-v-yacheslava-lypynskogo/> (дата звернення: 22.11.2025).

70. Послуги для дітей. Літературно-меморіальний музей-квартира П. Г. Тичини. URL: <https://tychynamuseum.com.ua/dlya-ditej/> (дата звернення: 25.11.2025).

71. Про музеї та музейну справу. Закон України від 29.06.1995 р. № 250/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-vr#Text> (дата звернення: 21.11.2025).

72. Про музей. Волинський краєзнавчий музей. Офіційний сайт. URL: <https://volynmuseum.com/about> (дата звернення: 3.10.2025).

73. Про Музейний фонд України. Положення Кабінету міністрів України від 20 липня 2000 р. № 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.11.2025).

74. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 25.11.2025).

75. Про реєстр Музейного Фонду України. URL: <https://museum.mcsc.gov.ua/about> (дата звернення: 14.10.2025).

76. Романюк І. Б. Вчетверте мала батьківщина Великого українця приймала гостей фестивалю народного мистецтва. *Селянське життя*. 2017. 27 травня. С. 3.

77. Романюк І. Б. У Затурцях побували нащадки Липинських. *Селянське життя*. 2012. 14 квітня. С. 4.

78. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: Навч. посібн. Київ : Видавництво «Знання», 2008. 428 с.

79. Супонєва С. В., Годованська О. М. Музейна експозиція: генерування та варіативність. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Історичні науки. URL: https://hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/3_2022/17.pdf (дата звернення: 25.11.2025).
80. Творовський В. Р. Відшліфувати слово, щоб заблищало. *Селянське життя*. 2015. 28 лютого. С. 4.
81. Творовський В. Р. Діти бавляться. *Селянське життя*. 2015. 17 січня. С. 7.
82. Тематико-експозиційний план зали № 1 Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського – відділу Волинського краєзнавчого музею. Архів Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. 2021. 7 арк.
83. Тематико-експозиційний план Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського – відділу Волинського краєзнавчого музею. Архів Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. 2011. 31 арк.
84. Тематико-експозиційний план Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського – відділу Волинського краєзнавчого музею. Архів Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. 2018. 41 арк.
85. Торяник В. М., Хрідочкін А. В., Джинджоян В. В. Основи музеєзнавства: навчальний посібник. Київ : Видавництво «Каравела», 2024. 300 с.
86. Охорона спадщини. URL: <https://icom.museum/fr/protection-du-patrimoine/> (дата звернення: 23.11.2025).
87. У Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського проходить виставка дитячих малюнків. URL: <https://lokachi.rayon.in.ua/news/816830-u-zaturtsivskomu-memorialnomu-muzei-vyacheslava-lipinskogo-prokhorodit-vistavka-dityachikh-malyunkiv> (дата звернення: 8.09.2025).
88. У Затурцях відбудеться відкриття виставки писанок Олени Барчук. URL: <https://lokachi.rayon.in.ua/news/797432-u-zaturtsyakh-vidbudetsya-vidkrittya-vistavki-pisanok-mistkini-oleni-barchuk> (дата звернення: 4.11.2025).

89. У Колодяжному відкрили виставку робіт присвячену Лесі Українці. URL: <https://kultura.rayon.in.ua/news/457146-u-kolodyazhnomu-vidkrili-vistavku-robit-prisvyachenu-lesi-ukraintsi> (дата звернення: 1.10.2025).
90. У Колодяжному презентують оновлену експозицію меморіальних будинків Косачів. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/720775-u-kolodyazhnomu-prezentuyut-onovlenu-ekspozitsiyu-memorialnikh-budinkiv-kosachiv> (дата звернення: 8.08.2025).
91. У Нагуєвичах відбувся IX благодійний Етнофест у садибі Івана Франка. URL: <https://drohobych-rda.gov.ua/news/u-nahuyevychakh-vidbuvsya-ix-blahodiynyy-etnofest-u-sadybi-ivana-franka.html> (дата звернення: 12.09.2025).
92. Ушакова Г. Л. «Над Королівським шляхом» знову людно. *Волинь*. 2017. 16 травня. С. 2.
93. Ушакова Г. Л. Та, що прикликає світло. *Селянське життя*. 2014. 22 травня. С. 3.
94. Ушакова Г. Л. Конкурс юних читців та художників. *Селянське життя*. 2014. 1 березня. С. 6.
95. Фонди Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського. Інвентарна книга «Допоміжні матеріали» ЗМЛ. Т. 1. 31 травня 2012 р. – 17 вересня 2015 р. №№ 1–493. 49 розгорнутих сторінок.
96. Чопко В. Ю. Виставкова робота у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського (2022–2024). *Волинський музейний вісник*: Наук. зб. Вип. 15. / Упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк : Вежа-ДРУК, 2025. С. 35–37.
97. Чопко В. Ю. Відкриття виставки «Історія українського війська». *Селянське життя*. 2016. 22 жовтня. С. 3.
98. Чопко В. Ю. Відкриття виставки і майстер-клас у Затурцівському музеї. *Селянське життя*. 2018. 11 січня. С. 3.
99. Чопко В. Ю. До 30-ліття з дня смерті Ядвіги Липинської. *Селянське життя*. 2017. 15 липня. С. 7.
100. Чопко В. Ю. Експозиційно-виставкова діяльність у Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського. *The 6th International scientific and*

practical conference «Global trends in science and education» (July 1–3, 2025) SPC «Sci-conf.com.ua», Kyiv, Ukraine. Київ, 2025. С. 431–434.

101. Чопко В. Ю. Музейна коляда з «Осіннім золотом». *Селянське життя*. 2015. 29 січня. С. 6.

102. Чопко В. Ю. У Затурцівському музеї В'ячеслава Липинського відкрито виставку. *Селянське життя*. 2014. 23 серпня. С. 7.

103. Штинько В. С. Та, що прикликає світло. *Волинь*. 2014. 15 травня. С. 3.

104. Яковець І. О. Музейна експозиція: основні терміни та методи побудови. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*: Зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2011. № 1. С. 147–150.

105. Ясеновська М., Зіненко О. Кращі практики інклюзії. 2020. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/inclusion_booklet_zor-1_21.10.2020.pdf (дата звернення: 25.11.2025).

106. 86-ті роковини голодомору-геноциду. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/news-museji/86-ti-rokovyny-holodomoru-henotsydu/> (дата звернення 23.10.2025).